

VÉLEMÉNY AZ AZONOS NEMŰEK „HÁZASSÁGÁRÓL”, A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLAT SZABÁLYOZÁSÁRÓL AZ ALAPTÖRVÉNY NEGYEDIK MÓDOSÍTÁSA KAPCSÁN

I. rész

BEVEZETÉS: A TÉMA ALAPTÖRVÉNYI AKTUALITÁSA

A jelenlegi magyar állami szabályozás és alkotmánybíróági megítélés szerint a – két, tizennyolcadik életévét betöltött, azonos nemű személy közötti – bejegyzett élettársi kapcsolat a házassághoz *hasonló*, azzal *majdnem azonos* tartalmú intézmény: a taláros testület elutasította azokat az indítványokat, amelyek alkotmányellenesség megállapítására és megsemmisítésre irányultak.¹

Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása (2013. március 25.) azonban a törvényhozó és az Alkotmánybíróság mozgásterét a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozásának „hatályon” kívül helyezése, illetve megsemmisítése tekintetben is növelte.

A módosítás, az 1. cikk szerint: „Az Alaptörvény L) cikk (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép: »(1) Magyarország védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő–gyermek viszony.«”;² a 19. cikk (2) bekezdésében pedig kimondta, hogy: „Az Alaptörvény 5. pontja helyébe a következő rendelkezés lép:

¹ Ld.: a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. „törvény”, 32/2010. (III. 25.) AB hat.

² Ld.: Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása indokolása (2013. március 25.), Általános indokolás: „A törvény több további alkotmánybíróági határozat megállapításaira tekintettel is kívánja módosítani az Alaptörvényt. A 43/2012. (XII. 20.) AB határozatban kifejtettek tudomásul véve alaptörvényi szinten jelenti meg a törvény a család fogalmának alapját”; Részletes indokolás, Az 1. cikkhez: „A törvény kiegészíti az Alaptörvény házasság és család védelmét deklaráló L) cikkét, kifejezésre juttatva, hogy a családi kapcsolat alapjának a házasságot és a szülő–gyermek viszonyt tekinti. A szülő–gyermek kapcsolat alapja leggyakrabban a leszármazás, ilyen kapcsolatot keletkezett azonban a vér szerinti leszármazáson felül az örökbefogadás, illetve az örökbefogadó gyámság is. A törvény célja, hogy megerősítse a társadalmi alapintézménynek minősülő család alaptörvényi szintű védelmét a történelmi hagyományoknak megfelelően”.

»5. Az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybíróági határozatok hatályukat veszítik. E rendelkezés nem érinti a ezen határozatok által kifejtett joghatásokat«”.

A módosítás 19. cikkéhez fűzött indokolás a következőket tartalmazza: „A törvény előírja, hogy az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybíróági határozat az Alaptörvény értelmezése során nem vehető figyelembe, azaz az Alkotmánybíróóság az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően meghozott határozataira nem hivatkozhat. E rendelkezés célja, hogy az Alaptörvény rendelkezései az Alaptörvény összefüggéseivel együtt, a korábbi Alkotmány rendszerétől függetlenül kerüljenek értelmezésre. E rendelkezéssel az Országgyűlés, mint alkotmányozó hatalom egyértelművé teszi, hogy az Alkotmánybíróóság nincs kötve a korábbi Alkotmány alapján meghozott határozataihoz. Ez természetesen nem zárja ki azt a lehetőséget, hogy a testület az Alaptörvény egyes rendelkezéseinek értelmezésekor a korábbival megegyező következtetésre jusson, ahogyan azt a lehetőséget is biztosítja, hogy az Alaptörvény egészének kontextusában a korábbi döntésekkel ellentétes megállapításokat tegyen. E rendelkezés tehát nem korlátozza, hanem éppen ellenkezőleg, kiszélesíti az Alkotmánybíróóság szabadságát az Alaptörvény értelmezése tekintetében. A törvény e körben figyelemmel volt arra is, hogy a korábbi alkotmánybíróági gyakorlat több elemét is alaptörvényi szintre emelte már az alkotmányozó”.³

³ Vö.: pl. 13/2013. (VI. 17.) AB hat., Indokolás (27)–(34), különösen (31)–(34): „(31) Az Alaptörvény negyedik módosítása következtében – a Záró és egyes rendelkezések 5. pontja alapján – azonban az Alkotmánybíróóságnak ezen összevetés eredményeképpen az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott határozataiban foglalt érvek felhasználását kellő részletességgel indokolni kell. A korábbi alkotmánybíróági döntésben megjelenő jogelvek figyelmen kívül hagyása ugyanakkor az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén is lehetségessé vált, a szabályozás változása a felvetett alkotmányjogi probléma újraértékelését hordozhatja. (32) A hazai és európai alkotmányjogi fejlődés eddig megtett útja, az alkotmányjog szabályszerűségei szükségképpen hatással vannak az Alaptörvény értelmezésére is. Az Alkotmánybíróóság az újabb ügyekben vizsgálható alkotmányjogi kérdések kapcsán felhasználhatja a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket és alkotmányossági összefüggéseket, ha az Alaptörvény adott szakaszának az Alkotmánnyal fennálló tartalmi egyezése, az Alaptörvény egészét illető kontextuális egyezősége, az Alaptörvény értelmezési szabályainak figyelembevétele és a konkrét ügy alapján a megállapítások alkalmazhatóságának nincs akadálya, és szükségesnek mutatkozik azoknak a meghozandó döntése indokolásába történő beillesztése. (33) Az Alkotmánybíróóság – a fenti feltételek vizsgálata mellett – a hatályát veszített alkotmánybíróági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. (34) A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróóság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja”, Dr. Pokol Béla alkotmánybíró párhuzamos indokolása (145)–(148), különösen (146): „A régi alkotmánybíróági határozatok normatív érveinek, hosszútávra ható döntési formuláinak hatályon kívül helyezésével, az ezekben található normatív megállapítások elveszítették normativitásukat és a későbbi alkotmánybíróági döntéseket

Magyarország Alaptörvénye indokolása (2011. április 25.) jelentőségét Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) (A továbbiakban: Alaptörvény) R) cikkének (3) bekezdése mutatja: „Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni”. (Az Alaptörvény rendelkezésének célját az Alaptörvény rendelkezésének indokolása tartalmazza.)

Az Alaptörvény negyedik módosítása kapcsán tehettem meg a törvényhozó, hogy az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. „törvény” (A továbbiakban: Eütv.) módosításával nagyon jelentősen visszaszorította a családtervezési célú művi meddővé tételt,⁴ és véleményem szerint a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozását

meghatározó autoritásukat. Ez a 4. alkotmánymódosítást megalkotó alkotmányozó hatalomnak a kifejezett akarata volt, így ezek döntési alapként való megidézése, ahogy az indokolás jelzett része tartalmazza, az Alaptörvénnyel való szembenállást jelenti, melynek nem kívánok részesévé válni. A hatályon kívül helyezés a régi alkotmánybírói határozatokba foglalt döntési elvek, érvek és érvelési láncolatok tekintetében azt jelenti, hogy az eddigi normativitásukat elvesztve az alkotmányjogi gondolkodás pusztán szabad gondolati kincset jelentő szektorába kerültek át. E szabad gondolati kincs egy részét fel lehet használni a jövőbeli határozatainkban, ha részletes indokolással a mai Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövegének értelmével és értelmezési elveinek alkalmazásával ezt megalapozzuk. Ám a felhasználás alapja az ilyenfajta mostani megalapozás lesz, és nem a régi alkotmánybírói határozat, így meghivatkozásuk indokolatlan is. Hatályon kívül helyezett normatívára mai jogi döntést nem lehet alapozni – ezt a jogelméleti axiómaként lehet rögzíteni. A történelmi alkotmány épp azáltal lehet hivatkozási alap jogelméletileg, hogy ez még a változtatható (írott) jog koncepciójának bevetté válása előtt jött létre, ahol nem volt hatálybaléptetés illetve hatályon kívül helyezés, és ez mindig a szokásjog fűnővesszerű változásával teremődött meg. Nem lehet így befogni a régi alkotmánybírói döntéseket a történelmi alkotmány fogalmába, és az alkotmányozó kifejezett hatályon kívül helyezése ellenére ezeket meghivatkozni és megidézni”, Dr. Juhász Imre alkotmánybíró különvéleménye (190)–(203); 2/2015. (II. 2.) AB hat., Indokolás (16), Dr. Pokol Béla alkotmánybíró különvéleménye (164)–(167), különösen (165); 4/2015. (II. 13.) AB hat., Indokolás (25).

⁴ Ld.: Eütv. 187. § (1a) bek. (beiktatta: 2013. évi CCLII. tv. 8. § [16] bek.; hatályos: 2014. március 15-étől): „A művi meddővé tétel az (1) bekezdés a) és b) pontja szerinti személy kérelmére családtervezési célból 40. életévét betöltött vagy három vér szerinti gyermekkel rendelkező személynél végezhető el”; részletesen ld.: Eütv. 187–187/B. §, 2013. évi CCLII. tv. 8. § (16)–(19) bek., (21) bek. d)–h) pont, (22) bek. a)–c) pont. Vö.: 43/2005. (XI. 14.) AB határozat és Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása (2013. március 25.) 19. cikk (2) bek. A családtervezési célú művi meddővé tétel kritikájához (véleményem kifejtéséhez) – a terjedelmi keretekre tekintettel csak hivatkozás-szerűen – ld.: pl. Hámori Antal: *Igazságosság, emberi méltóság, szabadság és felelősség, élet- és családvédelem. Tanulmányok az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottsága részére (2006–2009)*. Axol Print, Budapest, 2009. (A továbbiakban: Hámori, 2009.) 43–45.; Hámori Antal: *A humánembrió védelme erkölcszociológiai nézőpontból. Erkölcszociológiai Könyvtár 6*. Sorozatszerk.: Tarjányi Zoltán. JEL Könyvkiadó, Budapest, 2008. 104–108.; XI. Pius pápa: *Casti connubii kezdetű enciklika a keresztény házasságról*. 1930. december 31. *Acta Apostolicae Sedis* (A továbbiakban: AAS) 1930. 565., III. 2. e) alpont (Denzinger, Heinrich – Hünermann, Peter: *Hitvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai*. Ford.: Fila Béla – Jug László. Összeáll.: Romhányi Beatrix – Sarbak Gábor. Szerk.: Burger Ferenc. Örökmécs Kiadó – Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója [A továbbiakban: SZIT], Bányaterenyé – Budapest, 2004. [A továbbiakban: Denzinger – Hünermann, 2004.] 3722–3723. pont); *SC Off Resp.*, 1931. március 21., AAS 23 (1931) 118–119., 1936. augusztus 11. (Denzinger – Hünermann, 2004.

is „hatályon” kívül kell helyezni,⁵ illetve az Alkotmánybíróságnak meg kell azt semmisítenie. Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdésének e) pontja alapján például az országgyűlési képviselők egynegyede kezdeményezésére az Alkotmánybíróság felülvizsgálja a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját.

3760–3765. pont); SC Off Resp., 1940. február 21. (24.), AAS 1940. 73. (Denzinger – Hünermann, 2004. 3788. pont); XII. Pius pápa: *Beszéd az Olasz Szülészeti Katolikus Szövetsége Kongresszusán*. 1951. október 29., AAS 1951. 843–844.; XII. Pius pápa: *Beszéd a Nemzetközi Orvosgenetikai Kongresszuson*. 1953. szeptember 7., AAS 1953. 606.; XII. Pius pápa: *Beszéd a Nemzetközi Haematológiai Társaság VII. Nemzetközi Kongresszusán*. 1958. szeptember 12., AAS 1958. 734–737.; Boldog VI. Pál pápa: *Humanae vitae kezdetű enciklika a gyermekvállalásról (a helyes születésszabályozásról)*. Róma, 1968. július 25., AAS 1968. 468–491.; *Enchiridion Vaticanum*. Bologna, 1968. 1621–1661.; „Amit Isten egybekötött”. SZIT, Budapest, 1986. 79–96., II. 8. pont (Denzinger – Hünermann, 2004. 4476. pont); Hittani Kongregáció: „*Haec Sacra Congregatio*” válaszai az Észak-amerikai Püspöki Konferenciának. 1975. március 13., AAS 1976. 738–739., 1–2. pont (Denzinger – Hünermann, 2004. 4560–4561. pont); Szent II. János Pál pápa: *Familiaris consortio kezdetű apostoli buzdítás az egész katolikus Egyház püspökeihez, papjaihoz és híveihez a keresztény család feladatairól a mai világban*. 1981. november 22., AAS 1982. 81–191.; *Pápai Megnyilatkozások V*. SZIT, Budapest, 1982. (2002. Ford.: Diós István) 30. pont (Denzinger – Hünermann, 2004. 4711. pont); *A Katolikus Egyház Katekizmusa (1997. augusztus 15.)* A latin mintakiadás fordítása. SZIT, Budapest, 2002. (Ford.: Diós István) 2297. pont („A szigorúan gyógyító jellegű orvosi javallaton kívüli, közvetlenül szándékolt... sterilizáció ártatlan embereken ellenkezik az erkölcsi törvénnyel”) 2399. pont; Magyar Katolikus Püspöki Konferencia: 2006. június 7-ei nyilatkozat a művi meddővé tételről. In: *Új Ember*, 2006. június 18., 4.; vö.: 1983. évi *Codex Iuris Canonici* 1397. kánon, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, 1990. 1451. kánon; Magyar Katolikus Püspöki Konferencia: *Az élet kultúrájáért. A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevele a bioetika néhány kérdéséről*. SZIT, Budapest, 2003. 121. pont; Urbancsek János – Murber Ákos: *Asszisztált reprodukciós technikával fogant terhességek gondozásának sajátos szempontjai*. In: Rigó János Jr. – Papp Zoltán (szerk.): *A várandós nő gondozása*. Medicina Könyvkiadó Rt., Budapest, 2005. 615. („a recanalizációs műtét csak az esetek kis részében eredményes”).

⁵ Vö.: az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény (A továbbiakban: régi Abtv.) 27. § (2) bek.: „(2) Az Alkotmánybíróság határozata mindenkire nézve kötelező”; az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLL. törvény 39. § (1) bek.: „(1) Ha e törvény eltérően nem rendelkezik, az Alkotmánybíróság döntése mindenkire nézve kötelező”. A korábbi magyar Országgyűlés és Alkotmánybíróság szerint az azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolata a házassághoz hasonló, azzal majdnem azonos tartalmú intézmény (ld.: a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2007. évi CLXXXIV. törvény, 154/2008. [XII. 17.] AB határozat, a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. törvény, 32/2010. [III. 25.] AB határozat), ami véleményem – és alkotmánybírói különvélemények – szerint (is) alaptalan, téves álláspont. A bejegyzett élettársi kapcsolat, a téves alkotmánybírói álláspont kritikájához ld.: pl. Hámori Antal: A „bejegyzett élettársi kapcsolat” szabályozásának alkotmánybírói megítélése és szabályozásának vitás kérdései. In: *Magyar Jog*, 2011/2. 93–102.; Hámori, 2009. 73–110.; Hámori Antal: Az azonos neműek „házasságkötéséről” szóló „törvényjavaslat” alkotmányjogi reflexiója. In: *Vigilia*, 2008/3. 230–233.; Hámori Antal: Vélemény az azonos neműek „házasságáról”, a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozásáról – az Alkotmánybíróság határozatainak tükrében. In: *Családi Jog*, 2008/1. 20–31.; Hámori Antal: A jog a család szolgálatában (az Egyház társadalmi tanításának tükrében, alkotmányjogi vonatkozásokkal). In: Beran Ferenc (szerk.): *A közzé az Egyház társadalmi tanításában*. SZIT, Budapest, 2008. 31–42.

Az Alaptörvény negyedik módosítása tehát különösen is aktuálissá teszi, hogy áttekintsük a bejegyzett élettársi kapcsolat szabályozását, az azzal kapcsolatos argumentumokat, szembesítsük a törvényhozót, illetve az Alkotmánybíróságot a történelmi „*pillanattal*”.

Először bemutatom az azonos neműek „*házasságkötéséhez*” szükséges „*jogi*” feltételek megteremtéséről szóló T/3832. számú „*törvényjavaslatot*”, majd a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2007. évi CLXXXIV. „*törvényt*” és az alkotmányellenességéről szóló 154/2008. (XII. 17.) AB határozatot. Ezt követően ismertetem a bejegyzett élettársi kapcsolatról, az ezzel összefüggő, valamint az élettársi viszony igazolásának megkönnyítéséhez szükséges egyes törvények módosításáról szóló 2009. évi XXIX. „*törvényt*”, a Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. „*törvény*” szerinti szabályozást és a 32/2010. (III. 25.) AB határozatot. Mindezek után a Polgári Törvénykönyvről szóló T/7971. számú „*törvényjavaslatra*” és a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény szerinti szabályozásra kitérve, az Alaptörvény negyedik módosítása által keletkezett új, jelenlegi helyzetben megfogalmazom konklúziómat.

AZ AZONOS NEMŰEK „HÁZASSÁGKÖTÉSÉHEZ” SZÜKSÉGES „JOGI” FELTÉTELEK MEGTEREMTÉSÉRŐL SZÓLÓ T/3832. SZÁMÚ „TÖRVÉNYJAVASLAT”

A javaslat lényege

a) Az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottsága a 2007. november 6-ai ülésén – nagy érdeklődés mellett – megvitatta a T/3832. számon előterjesztett, „*Az azonos neműek házasságkötéséhez szükséges jogi feltételek megteremtéséről szóló törvényjavaslatot*”.⁶ Az előzetes, bizottsági egyeztetést követően meghozott bizottsági döntés alapján a javaslatot támogató szakértők (érdekképviseletek,

⁶ Ld.: www.mkogy.hu – 2007. szeptember 24., október 24. és november 6. A javaslat – képviselői önálló indítvány – benyújtói (2007. szeptember 24-én): Gusztos Péter, Béki Gabriella, Eörsi Mátyás, Fodor Gábor, Horn Gábor, Kóka János, Magyar Bálint és Sándor Klára SZDSZ-es országgyűlési képviselők. A Bizottság 2007. október 1-jén lett kijelölve; a javaslat a Bizottság 2007. október 24-ei ülésén a napirendi javaslat 2. a. pontjaként szerepelt, de Gusztos Péter országgyűlési képviselő napirend-módosítási javaslata kapcsán a Bizottság egyhangúlag, ellenszavazat és tartózkodás nélkül levette a napirendről (a napirend-módosítási javaslat indokolása: „... a tárgysorozatba vételről történő döntést a 2/a pontban halasszuk el, és ezt a vitát úgy folytassuk le, a döntést pedig úgy hozzuk meg, hogy az érintett kisebbségi csoport, ami a magyar társadalom egy meglehetősen jelentős létszámú kisebbségi csoportja, jelen van...”, „... ezt a vitát úgy folytassuk majd le, és ezt a döntést úgy hozzuk meg, hogy az érintettek meghatározó civil szervezetei, azok képviselői, szakértői meghívást kapnak, és jelen is vannak egy ilyen vitán. Nem kizárt, hogy adott esetben, ahogy ez más esetekben – kisebbségi önkormányzatoknál, egyházaknál – előfordul, esetleg szót is kérnének, vagy egy képviselőjük szót is kérne ebben a vitában. Azt gondolom, hogy ez egy vagy két hetet még kibír...”; a Bizottság elnökének hozzászólása e javaslathoz: „... Ezt támogatom, azzal, hogy szerintem természetesen nemcsak ennek a kisebbségnek, hanem a többségnek a képviselőit is meg kellene hívni...” – ld.: az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottságának 2007. október 24-én,

társadalmi szervezetek képviselői) tizenöt percben, az ellenző szakértők (érdekképviseletek, társadalmi szervezetek képviselői) öt percben ismertethették véleményüket a bizottsági vita elején, és négy-négy perc állt rendelkezésükre a vita végén.⁷ A közel kétórás vita lezárása⁸ után a Bizottság (tagjainak túlnyomó többsége) elutasította, nem támogatta, nem szavazta meg a javaslatot, azaz az Országgyűlés tárgysorozatára⁹ sem tartotta alkalmasnak azt.¹⁰ Így a javaslatot az Országgyűlés nem tárgyalta.¹¹

szerdán, 13 órakor a Képviselői Irodaház V/528. számú tanácsstermében megtartott üléséről készült, EMBCB-36/2007. [EMBCB-66/2006-2010.] számú jegyzőkönyvet, amelynek eredeti hitelesített példánya az Országgyűlés Levéltárában megtalálható). Ld.: a Magyar Köztársaság Országgyűlésének Hárszabályáról szóló 46/1994. (IX. 30.) OGY határozat (A továbbiakban: Hárszabály) 19. § (2) bek. h) pont, 68. § (1)–(3) bek., 71. § (1)–(2) bek., 73. § (1)–(2) bek. (vö.: uo. 81. § [2] bek.), 79. § (1) bek., 98. § (2) bek., vö.: uo. (4) bek., 136. § (1) bek., 142. § 9–10. pont.

⁷ Vö.: Hárszabály 73. § (1)–(2) bek.

⁸ Ld.: uo. 76. §.

⁹ Ld.: uo. 142. § 2. pont (vö.: uo. 3. pont).

¹⁰ Vö.: uo. 77. § (1) bek. A javaslat tárgysorozatba-vételét két képviselő támogatta, a kilenc ellenzéki képviselő nem támogatta, nyolc MSZP-s képviselő tartózkodott (a Bizottság tagjainak létszáma: 19 fő). Megjegyzendő, hogy az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium képviselője a javaslatról kormányálláspontot nem tudott ismertetni, csak tárcaálláspontot; a minisztériumi álláspont: „*tekintettel az Alkotmánybíróság legutóbbi határozatában foglaltakra is, valamint az új polgári törvénykönyv már elkészült tervezetében foglaltakra is, ... a regisztrált élettársi kapcsolat szabályozását tartanánk megfelelőnek...*” (ld.: 75/2007. [X. 19.] AB hat.). Az MSZP képviselői szintén a regisztrált élettársi kapcsolat szabályozását támogatták. A bizottsági ülésen hozzászólóként részt vett Szetey Gábor államtitkár a javaslatot „*támogatta*”. A vita egyik „*sajátossága*” volt, hogy míg az egyik hozzászóló kifejtette: „*Az alkotmány – nem véletlenül, miképp az alkotmánybírósági határozat is megfogalmazza – szerepelteti a 15. §-ban a házasság mellett a család intézményét is. Az Alkotmánybíróság ezzel összefüggésben világosan rámutat határozatában arra, hogy ez is mutatja azt, hogy a házasság irányultsága, rendeltetése és célja egyértelműen a gyermekek nemzése és nevelése is, természetesen a házastársak java mellett...*” (az AB hat.-ban ld.: „... a házasság intézménye kultúránkban és jogunkban is hagyományosan férfi és nő életközössége. Ez az életközösség tipikusan közös gyermekek születését és a családban való felnevelését célozza, amellyel, hogy a házastársak kölcsönös gondoskodásban és támogatásban élésének is kerete”. „A házasság intézményét az állam arra tekintettel is részesíti alkotmányos védelemben, hogy elősegítse a házastársak számára a közös gyermekkel is rendelkező család alapítását. Ez a magyarázata annak, hogy az Alkotmány 15. §-a együtt említi a védelem két tárgyát: »A Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét.«” – ld.: 14/1995. [III. 13.] AB hat., Indokolás II.); addig a másik hozzászóló erre a következőket mondta: „... képviselője szerint a házasság kizárólagos célja a gyermeknemzés. Ezzel elvickelgethetnénk, bár én nem szeretnék ezzel a kijelentéssel elvickelgetni, annál is inkább, mert ebből az okfejtésből az is következne, hogy ha rájönnek, hogy egy kapcsolatban az egyik fél – akár a nő, akár a férfi – meddő, akkor kötelező lenne elválni, merthogy a házasság egyetlen a célja a gyermeknemzés, és így tudjuk, hogy az a fél már nem is házasodhatna újból. Azt gondolom, hogy ez olyan veszélyes érvelés, ami, amellyel, hogy szerintem tarthatatlan, nem használható érveként”. Ld.: az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottságának 2007. november 6-án, kedden, 13 órakor a Képviselői Irodaház V/528. számú tanácsstermében megtartott üléséről készült, EMBCB-39/2007. (EMBCB-69/2006-2010.) számú jegyzőkönyvet (1. napirendi pont), amelynek eredeti hitelesített példánya az Országgyűlés Levéltárában megtalálható.

A javaslat értelmében az azonos neműek „házasságot köthettek” volna: az 1. § szerint a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (A továbbiakban: Csjt.) 10. §-ának (1) bekezdésében a „nagykorú férfi és nő” szövegrész helyébe a „két nagykorú személy” szövegrész lépett volna, és ezzel összefüggésben – a javaslat 2. §-ának (1)–(9) bekezdései és 3. §-a szerint – módosultak volna a Csjt. 25. §-ának (1)–(4) bekezdéseiben, 26. §-ának (1)–(3) bekezdéseiben, 35. §-ának (1) és (3) bekezdésében, 39. §-ának (1)–(3) bekezdéseiben, 43. §-ának (1) és (4) bekezdésében, 53. §-ának (1) bekezdésében, valamint az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet (A továbbiakban: At.) 25. §-ának (4) bekezdésében, 30. §-ának (1)–(2) bekezdésében, 35. §-a (1) bekezdésének b) és g) pontjában és (2) bekezdésének a) pontjában foglalt rendelkezések.¹² A javaslat 4. §-a szerint a „törvény” 2008. január 1-jén lépett volna hatályba.

b) A javaslat általános indokolása a következőket tartalmazta:

„Nincs, és nem is lehet részleges szabadság. Szabadság vagy mindenki számára létező, a mindennapok során és az élet minden területén át- és megélhető állapot egy országban, vagy nem beszélhetünk róla.

Nincs és nem is lehet részleges tolerancia. Egy társadalom vagy toleráns, és ebben az esetben valamennyi rendelkezésre álló eszközzel fellép a gyűlölet és a kirekesztés minden formája, megnyilvánulása ellen, vagy nem nevezheti magát modern, európai demokráciának.

Magyarországon nincs és nem is lehet helye a megkülönböztetésnek irányuljon az akár bármely vallási, etnikai, vagy éppen szexuális kisebbség ellen. Egy szabad, demokratikus, európai jogállam jövője csak akkor biztosított, ha valamennyi állampolgára számára képes garantálni a sérthetetlen magánélethez és az egyéni boldogsághoz való jogot.

Az elmúlt évtizedben számos, egymástól eltérő tradíciójú és történelmű állam felismerte, hogy a modern, szabad társadalom nem létezhet úgy, hogy kisebb vagy nagyobb mértékben, de továbbra is diszkriminálja a területén élő szexuális kisebbségeket.

Az azonos nemű párok immár szabadon, heteroszexuális polgártársaik jogait élvezve éppúgy házasodhatnak a liberális demokrácia hagyományos fellegvárának számító Hollandiában és a vele szomszédos Belgiumban, a volt kommunista Csehországban, az erős keresztény tradíciókkal rendelkező Spanyolországban, vagy a Brit Nemzetközösséghez tartozó Kanadában és az USA függetlenségének egyik fellegvárában, Massachusetts államban. A szexuális kisebbségek jogainak kiterjesztése több tucatnyi

¹¹ Ld.: Házaszály 98. § (3)–(4) bek. (vö.: uo. [5] bek.). Az Országgyűlés jegyzője 2007. november 12-én bejelentette a javaslat tárgysorozatba vételének elutasítását (az önálló indítvány címét, benyújtóinak nevét és a bizottsági határozathozatal időpontját). Ld.: www.mkogy.hu (Iromány adatai, Iromány események, Irományt tárgyaló bizottság, Bizottsági események – benyújtási időpont: 2007. szeptember 24.).

¹² Részletesen ld.: T/3832. számú „törvényjavaslat”: www.mkogy.hu – 2007. szeptember 24.

országban van napirenden Kolumbiától Izraelig, Írországtól Ausztrián át egészen Olaszországig.

Az előterjesztők azt az álláspontot képviselik, hogy ez a kiterjesztő szemlélet Magyarországon is polgárjogot nyerjen, ezért kezdeményezik a törvénymódosítást. A törvényjavaslat a házasság intézményét kiterjeszti és mindazokat a jogokat biztosítja az azonos nemű párok számára is, amelyeket a jelenlegi házastársak élveznek.”

A javaslat értékelése

a) Az Alkotmánybíróság a Csjt. 10. §-a (1) bekezdésének alkotmányellenességét állító és megsemmisítésére irányuló indítványt 1995-ben elutasította.¹³ A Csjt. 10. §-ának (1) bekezdése kimondta: „Házasságot nagykorú férfi és nő köthet”.

Az Alkotmánybíróság határozatában hangsúlyozta: „... a házasság intézménye kultúránkban és jogunkban is hagyományosan férfi és nő életközössége. Ez az életközösség tipikusan közös gyermekek születését és a családban való felnevelését célozza, amellyel, hogy a házastársak kölcsönös gondoskodásban és támogatásban élésének is kerete”; a házasság eredeti és tipikus rendeltetéséből folyóan a házastársak különeműsége a házasság fogalmi eleme és feltétele.¹⁴

Az Alkotmánybíróság szerint „A házasság intézményét az állam arra tekintettel is részesíti alkotmányos védelemben, hogy elősegítse a házastársak számára a közös gyermekkel is rendelkező család alapítását. Ez a magyarázata annak, hogy az Alkotmány 15. §-a együtt említi a védelem két tárgyát: »A Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét.«”¹⁵

A taláros testület ehhez azt is hozzátette, hogy „A legfontosabb emberi jogi nemzetközi egyezmények szövegezéséből is az következik, hogy a házasságot férfi és nő életközösségeként fogják fel: a házasságkötés szabadságát a férfi és a nő jogaként határozzák meg, míg más jogok vonatkozásában ilyen különbségtétel nélkül a »személyek« a jogalanyok. [Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata 16. cikk; A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 23. cikk; Európai Emberi Jogi Egyezmény 12. cikk. Az Európai Emberi Jogi Bíróság megerősítette ezt az értelmezést, Rees Judgement of 17 October 1986, Series A (1987) 19.]”¹⁶

Az Alkotmánybíróság arra is rámutatott, hogy a homoszexualitás tekintetében az utóbbi évtizedekben kultúrkörünkben általában bekövetkezett dekriminalizáció, a homoszexuálisok hátrányos megkülönböztetése ellen indult mozgalmak, illetőleg a hagyományos családmódelben is (elsősorban a házasságok tartósságát tekintve) tapasztalható változások nem adnak okot arra, hogy a jog eltérjen a házasságnak

¹³ Ld.: 14/1995. (III. 13.) AB hat. rendelkező rész 1.

¹⁴ Ld.: uo. Indokolás II.

¹⁵ Ld.: uo.

¹⁶ Ld.: uo.

attól a jogi fogalmától, amely a mai állapothoz vezető hagyományban mindig is élt, és amely a mai jogokban is általános, továbbá, amely a köztudat és köznyelv házasság-fogalmával összhangban van.¹⁷

A testület szerint a mai alkotmányok és a házasságra és családra vonatkozó rendelkezései összefüggéséből levezethetően a magyar Alkotmány is, a férfi és nő közötti házasságot tartja értéknek, és azt védi.¹⁸

Az alkotmánybírák ennek kapcsán hivatkoztak az Alkotmány előzőekben már idézett 15. §-ára, valamint 67. és 70/J. §-ára.¹⁹ Az Alkotmány 67. §-a kimondta: „(1) A Magyar Köztársaságban minden gyermeknek joga van a családja, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra, amely a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges. (2) A szülőket megilleti az a jog, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák. (3) A családok és az ifjúság helyzetével és védelmével kapcsolatos állami feladatokat külön rendelkezések tartalmazzák”; a 70/J. § szerint pedig a Magyar Köztársaságban a szülők, gondviselők kötelesek kiskorú gyermekük taníttatásáról gondoskodni.

Az Alkotmánybíróság azt is rögzítette, hogy „A férfi és nő egyenjogúságának addig van értelme, amíg a férfi és nő közötti természetes különbséget elismerjük, s erre figyelemmel valósul meg az egyenjogúság”.²⁰

Mindezek után az Alkotmánybíróság megállapította: „mivel a házasság intézménye az Alkotmányban külön, nevesített védelmet élvez, és általánosan elismert jogi fogalma szerint a házasság férfi és nő életközössége, a férfiak és a nők külön-külön képezik a jogalanyoknak azt a homogén csoportját, amelyet az Alkotmánybíróság állandó gyakorlata szerint a hátrányos megkülönböztetés elkerülése érdekében azonos módon kell kezelni. Az Alkotmány csak a különneműek közötti házasságkötés feltételei egyenlő szabályozásának követelményét támasztja a jogalkotóval szemben, ami nem foglalja magában az azonos neműek házasodásának jogi lehetőségét. Mindezek alapján az Alkotmánybíróság arra a következtetésre jutott, hogy a támadott rendelkezés nem valósít meg nem szerinti, sem pedig egyéb helyzet szerinti különbségtételt, s ezért nem sérti az Alkotmány 70/A. §-át. A kifogásolt rendelkezés az Alkotmány 66. §-ának (1) bekezdésével nem hozható összefüggésbe, hiszen nem érinti a férfiak és a nők egyenjogúságát. A Csjt.-nek a házasságot különneműek kapcsolatára korlátozó előírása ugyanis férfiak és nők számára egyaránt tiltja a házasságkötést velük azonos neműekkel. Mindezek alapján az Alkotmánybíróság a Csjt. támadott rendelkezése alkotmányellenességének megállapítására és megsemmisítésére vonatkozó indítványt elutasította”.²¹

¹⁷ Ld.: uo.

¹⁸ Ld.: uo.

¹⁹ Ld.: uo.

²⁰ Ld.: uo.

²¹ Ld.: uo.

Az Alkotmány 70/A. §-a a következő rendelkezéseket tartalmazta: „(1) A Magyar Köztársaság biztosítja a területén tartózkodó minden személy számára az emberi, illetve az állampolgári jogokat, bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül. (2) Az embereknek az (1) bekezdés szerinti bármilyen hátrányos megkülönböztetését a törvény szigorúan bünteti. (3) A Magyar Köztársaság a jogegyenlőség megvalósulását az esélyegyenlőségek kiküszöbölését célzó intézkedésekkel is segíti”; a 66. § (1) bekezdése szerint: „A Magyar Köztársaság biztosítja a férfiak és a nők egyenjogúságát minden polgári és politikai, valamint gazdasági, szociális és kulturális jog tekintetében”.

A javaslattal összefüggésben érdemes megemlíteni, hogy az Alkotmány házasság-fogalmát kívánta érinteni az a 2007. július 19-ei beadvány is, amely a következő kérdésben kezdeményezett országos népszavazást: „Egyetért-e Ön azzal, hogy az Országgyűlés törvényt alkosson annak érdekében, hogy egy embernek egyidejűleg több házastársa lehessen?”. Ennek kapcsán az Országos Választási Bizottság megállapította: „az Alkotmány 15. §-a kimondja, hogy a Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét. Az Alkotmány e rendelkezését az Alkotmánybíróság 14/1995. (III. 13.) AB határozatában egy férfi és egy nő jogaként határozta meg. Mindezek alapján a kezdeményezésben megtartott eredményes népszavazás a »házasság« alanyai számának növelésével megváltoztatná az Alkotmány idézett rendelkezése mögötti tartalmat, és így burkolt alkotmánymódosítást eredményezne. Ez – tekintettel az Alkotmánybíróság több határozatában [2/1993. (I. 22.) AB határozat, 25/1999. (XI. 22.) AB határozat, 28/1999. (VII. 7.) AB határozat, 40/1999. (XII. 21.) AB határozat, 50/2001. (XI. 22.) AB határozat, 48/2003. (X. 27.) AB határozat] kifejtett következetes gyakorlatára is – a hitelesítés akadályát képezi”.²²

Az Alkotmánybíróság pedig 2007 októberében kimondta: „Az Alkotmánybíróság korábban már értelmezte az Alkotmány 15. §-ában szereplő házasság fogalmát [14/1995. (III. 13.) AB határozat, ABH 1995, 82.]. Ebben a határozatában az Alkotmánybíróság rámutatott, hogy »általánosan elismert jogi fogalma szerint a házasság férfi és nő életközössége« [14/1995. (III. 13.) AB határozat, ABH 1995, 82, 84.]. Az Alkotmánybíróság szerint e megfogalmazásból következik, hogy a hatályos magyar Alkotmány egy férfi és egy nő életközösségét tartja olyan értéknek, amely alkotmányos védelmet élvez. Az Alkotmánybíróság ebben az ügyben – az OVB álláspontjával azonosan – úgy ítélte meg, hogy burkolt alkotmánymódosítást eredményezne a népszavazás, amely az Alkotmány 15. §-ának tartalmával ellentétes szabály megalkotására köteleznél az Országgyűlést [lásd 43/2007. (VI. 27.) AB határozat, ABK 2007. június, 565, 568.]. Mindezek alapján az Alkotmánybíróság az OVB hitelesítést megtagadó 240/2007. (VII. 31.) OVB határozatát helybenhagyta”.²³

²² Ld.: 240/2007. (VII. 31.) OVB hat., Indokolás I.

²³ Ld.: 75/2007. (X. 19.) AB hat., Indokolás III. 3.

b) Az idézett alkotmánybíróági határozatok alapján is egyértelműen megállapítható volt, hogy a javaslat általános indokolásában szereplő, a házasság szabályozásával szembeni, „*részleges szabadságról*”, „*nem létező szabadságról*”, „*részleges toleranciáról*”, „*nem létező toleranciáról*”, „*gyűlölet*” és „*kirekesztés*” „*formájáról*”, „*megnyilvánulásáról*”, „*megkülönböztetésről*” szóló vélemény megalapozatlan.

Az Alkotmánybíróság döntése alapján ugyancsak egyértelmű volt, hogy a Csjt. 10. §-ának (1) bekezdésében foglalt szabály, amely szerint „*Házasságot nagykorú férfi és nő köthet*”, nem valósított meg különbségtételt és nem érintette a férfiak és a nők egyenjogúságát.

Az Alkotmánybíróság határozatából az is világosan kiderül, hogy az Alkotmány házasság-fogalma a férfi és nő közötti házasságot foglalta magában.

A javaslat előterjesztőinek azt is tudniuk kellett (volna), hogy az Alkotmánybíróság határozata az indokolásban foglaltakkal együtt kötelezi a törvényhozót is.²⁴

Minden olyan szabályozás, amely az Alkotmánybíróság határozatában kifejtett, alkotmányos házasság-fogalommal szemben a házasságot nem egy férfi és egy nő kapcsolataként határozza meg: egyértelműen alkotmányellenes.

A javaslatban foglaltak tehát pusztán már az eddigiekből kifolyólag sem voltak támogathatók. Az említetteken túl azonban szükségesnek tartom hangsúlyozni az alábbiakat is:

c) Az Alkotmány hivatkozott rendelkezéseiből is következik, hogy az államnak a házasság és a család szabályozásával a férfinak és a nőnek egymással az egész élet olyan kizárólagos és kölcsönös, szeretetteljes közösségét, bensőséges egységét létrehozó magatartását kötelessége és felelőssége elismerni, elősegíteni, támogatni és védelmezni, amely szerint e közösség – miként az Alkotmánybíróság is rávilágít határozatával – természeténél fogva a házaspár javára, gyermekek nemzésére és nevelésére irányul.²⁵ Ez alkalmas ugyanis arra, hogy megfelelően legyen biztosítva a házastársak, a férj és a feleség egyenlő méltóságának és a kiskorú gyermek érdekének érvényesülése, a társadalom jövője, illetőleg az emberi faj szaporodása és fennmaradása (a közjó és az igazságosság követelménye).

Ezek a célok egyértelműen mutatják, hogy a házasságkötés szabályozása szempontjából a „*heteroszexuálisok*” a „*homoszexuálisokkal*” (avagy a férfiak a nőkkel) nem képeznek összehasonlítható (homogén) alanyi kört;²⁶ például: két férfi ivarsejtjeiből nem származik utód, és két nő ivarsejtjeiből sem; ezért nincs – az akkori és a jelenlegi magyar szabályozás szerint sem – megkülönböztetés (különösen

²⁴ Ld.: régi Abtv. 27. § (2) bek.

²⁵ Ld.: 14/1995. (III. 13.) AB hat., Indokolás II.: „... a házasság intézménye kultúránkban és jogunkban is hagyományosan férfi és nő életközössége. Ez az életközösség tipikusan közös gyermekek születését és a családban való felnevelését célozza, amellet, hogy a házastársak kölcsönös gondoskodásban és támogatásban élésének is kerete”.

²⁶ Ld.: uo.

alkotmány-, illetve alaptörvény-ellenes diszkrimináció) közöttük (házasságot csak egy férfi és egy nő köthet egymással), és a jogalkotó nem fűzhet ugyanolyan joghatásokat az azonos neműek életközösségéhez, mint a különeműek házasságkötéséhez (házasságához).

A jogalkotónak az említett célok érvényesülése érdekében kell komoly és hathatós lépéseket tennie. A megkülönböztetést, egész pontosan az alkotmány-, illetve alaptörvény-ellenes megkülönböztetést az eredményezné, ha a jogalkotó nem venné figyelembe – miként az Alkotmánybíróság is utal rá – a férfi és nő közötti természetes különbséget. Ennek megfelelően a szabadság – helyes értelmezés szerint – férfi és nő közötti házasságkötésre terjed ki; ez méltó az emberhez, az emberi méltósághoz való jog is ezt védi, az a rendelkezés pedig, ami ellentétessel, az Alkotmány 54. §-ának (1) bekezdését is sérti.²⁷

Azok a vélemények, amelyek szerint az azonos neműeknek „*joguk van*” a házasságkötéshez, figyelmen kívül hagyják, illetve nem kellő mértékben veszik tekintetbe („*elmoszák*”) a férfi és a nő közötti természetes különbséget, az előzőekben hivatkozott célokat és követelményeket.

A férfi és a nő közötti természetes különbséget és az ebből következő követelményeket kellőképpen figyelembe vevő és nem vevő álláspontok (a különeműek házasságkötésével járó joghatásokat az azonos neműek életközösségéhez kapcsolni nem szándékozó és szándékozó vélemények) egymást fogalmilag kizárják; mégpedig a fentiekben kifejtettek szerint akként, hogy csak a férfi és nő közötti házasság alkotmányos.²⁸

A házasságkötés szabályozása nem tartalmazhat olyan rendelkezést, amely a férfi és a nő közötti természetes különbséget, a házasság rendeltetését, célját (finis operis és nem finis operantis) figyelmen kívül hagyja, azaz „*megengedi*” az azonos neműek „*házasságkötését*” (az a józan észnek is ellentmondana, önkényes lenne, és a közjó súlyos sérelmével járna, a házasság intézményét is aláásná); az ilyen szabályozás alkotmányellenes lett volna: az Alkotmány 70/A. §-ának (1) bekezdésében foglalt diszkriminációt tiltó rendelkezést is sértette volna.

d) A házasfelek (a férj és a feleség) és a gyermekek java, az Alkotmány 15. §-a szerinti védendő jogtárgyak: „*a házasság és a család intézménye*” az Alkotmány egészének értéktartalma szerint is megkövetelik, hogy az állam *fokozott* védelmet és támogatást biztosítson e közösségnek, amely a társadalom alapvető, lényeges egysége.²⁹ Az Alkotmánybíróság megfogalmazása szerint: „*A társadalmat alkotó polgárok legalapvetőbb és legtermészetesebb közössége a házasság és a család*”.³⁰

²⁷ Vö.: Hámori, 2009. I. fejezet 1. rész.

²⁸ Ld.: 14/1995. (III. 13.) AB hat., Indokolás II.

²⁹ Ld.: pl. Alkotmány 2. § (1) bek., 8. § (1)–(2) és (4) bek., 15–16. §, 54. § (1) bek., 56. §, 66. § (1)–(3) bek., 67. § (1)–(3) bek., 70/E. § (1)–(2) bek., 70/F. § (1)–(2) bek., 70/J. §.

³⁰ Ld.: 4/1990. (III. 4.) AB hat., Indokolás III. 2.; idézi: 995/B/1990. AB hat. (1993. október 4.), Indokolás III.

e) A házasság rendeltetése, célja szoros alkotmányjogi összefüggésben áll azzal a nemzetközi jogilag is releváns követelménnyel, amit a magyar jogrendszer is „a kiskorú gyermek érdekének elsődlegessége” („a gyermek »mindenek felett álló« érdeke”) alapelveként ír elő.³¹

Az azonos neműek „házassága” – alapvető értékeket is elhomályosítva – nyilvánvalóan ellentétben állna ezzel a kötelezettséggel is: a törvény alkalmazása során mindenkor a kiskorú gyermek érdekére figyelemmel, jogait – a megfelelő (egészséges) testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való alkotmányos alapjogát is (Alkotmány 67. § [1] bekezdés) – biztosítva kell eljárni.³²

f) Összefoglalva: az azonos neműek „házasságkötését” „megengedő” rendelkezés sértette volna az Alkotmány 7. §-ának (1) bekezdését, 15. §-át, 16. §-át, 54. §-ának (1) bekezdését, 67. §-ának (1) bekezdését, 70/A. §-ának (1) bekezdését, és a jogállamiság alkotmányos követelményével sem lett volna összeegyeztethető (Alkotmány 2. § [1] bekezdés).

g) Megjegyzendőnek tartom, hogy az Alkotmánybíróságnak a Csjt. 10. §-a (1) bekezdésének alkotmányellenességét állító és megsemmisítésére vonatkozó kérelem kapcsán, ezen indítványrész elbírálásakor – a kérelem irányultságának megfelelően – csak abban a kérdésben kellett állást foglalnia (határoznia), hogy a Csjt. 10. §-ának (1) bekezdésében foglalt rendelkezés („Házasságot nagykorú férfi és nő köthet”) sérti-e az Alkotmány 66. §-a (1) bekezdésének a férfiak és a nők egyenjogúságát biztosító, illetőleg 70/A. §-ának a bármilyen – köztük a nemek szerinti – hátrányos megkülönböztetést tilalmazó szabályát,³³ vagyis a testület azt nem vizsgálhatta, hogy az azonos neműek „házasságkötését” „lehetővé tevő” „rendelkezés” – amely nem is létezik – az Alkotmány mely szabályaiba ütközne.³⁴ A testület azonban azt egyértelműen megállapította határozatában, hogy „a házasság intézménye az Alkotmányban külön, nevesített védelmet élvez, és általánosan elismert jogi fogalma szerint a házasság férfi és nő életközössége”.³⁵ Az ezzel ellentétes javaslat tehát – teljes egészében – ellentétben állt az Alkotmánnyal.

Véleményem szerint a fentiekben foglaltakra a javaslat előterjesztőinek figyelemmel kellett volna lennie.

h) E rész végén érdemes megemlíteni a következőket is: véleményem szerint a javaslat – függetlenül attól, hogy kik és mennyiben gondolták komolyan tartalmának alkotmányjogi és jogpolitikai „megalapozottságát” – egy igen veszélyes „csapdának”, politikai taktikai „blöffnek” is tekintendő volt, amelyre – úgy tűnik – több jel is

³¹ Részletesen ld.: Hámori, 2009. V. fejezet 1. rész. Vö.: Alkotmány 7. § (1) bek.

³² A büntetőjogi védelemhez ld.: pl. a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 195. § (1) bek.

³³ Ld.: régi Abtv. 20. §, vö.: uo. 22. § (2) bek., 37. §; 14/1995. (III. 13.) AB hat., Indokolás I.

³⁴ Vö.: régi Abtv. 1. § a)–h) pontok, 21. § (1)–(8) bek., 32. §, 35–49. §, 51. § (1) bek.

³⁵ Ld.: Alkotmány 15. §, 14/1995. (III. 13.) AB hat., Indokolás II.

mutatott (például vonatkozó alkotmány-módosítási tervezet „állítólagos” készítése, „bejegyzett élettársi kapcsolat” szabályozása iránti „kompromisszumkészség” jelzése).

A „csapdát”, a politikai taktikai „blöfföt” abban látom, hogy míg a javaslat előterjesztői – úgy tűnik – tisztában voltak vele: a javaslat alkotmányjogi, illetve alkotmánybíróági szempontból (is) megalapozatlan, mégis előterjesztették azt (hangsúlyozom: nem vitatva, hogy vannak, akik teljesen „megalapozottnak” tartják az abban foglaltakat); így „érendő el” (nagyobb eséllyel) az általuk vélt „lehetséges” – alkotmány-módosítást „nem kívánó” (amihez nagy valószínűséggel nem lett volna meg a minősített többségi szavazat) – „alkotmányos” maximumot, azaz az úgynevezett „bejegyzett élettársi kapcsolat” bevezetését – apellálva a „politikai kompromisszumok világának” „sajátosságaira”; hiszen, ha „mindössze” ez iránt nyújtottak volna be javaslatot, akkor valószínűleg (jóval) kisebb az esélyük e szabályozás elérésére, az esetleg megnyilvánuló politikai „kompromisszum” alacsonyabb szinten realizálná (a javaslat előterjesztői talán az említett politikai „sajátosságokra” is figyelemmel voltak). Természetesen nem zárom ki, hogy a mondottakkal egyéb (politikai jellegű) motívumok és célok is keveredtek (pl. a társadalom témához való szoktatásának célja).

A „csapda”, a veszély tehát az volt, hogy a házasságot egy férfi és egy nő életközösségének valló országgyűlési képviselők és más személyek (pl. véleménymondó szakértők, érdekképviselők, társadalmi, szakmai szervezetek képviselői) „megijednek” a javaslatban foglaltaktól (is), és „ijedtükben”, „félelmükben” – érvelvén az azonos neműek „házassága” ellen – rossz, elfogadhatatlan, a házasság és a család intézményét tovább gyengítő döntést hoznak, azaz az élettársi kapcsolatot tovább erősítő, megengedhetetlen „kompromisszum” (megalkuvás) részeseivé válnak (miközben ráadásul: a javaslat alkotmányjogilag is teljesen megalapozatlan).

A különböző szakértői vagy egyéb véleményekben foglaltak megfogalmazódhatnak igen jó szándékkal is úgy, hogy közben – az „ijedtség”, a „félelem” hatása alatt (érvelvén az azonos neműek „házassága” ellen) – további „érvanyagot” tartalmaznak és adnak a házasság és a család intézményének további aláásásához, alapvető értékek elhomályosításához (a magyar szabályozás által el nem ismert „bejegyzett élettársi kapcsolathoz”), azaz akár nem kellően megfontoltan is rossz eszközt használva egy még *nem létező* nagyobb rossz elkerülése érdekében ahelyett, hogy az illető – a helyes magatartást tanúsítva – a még nem létező rosszat teljes egészében (vagyis a „bejegyzett élettársi kapcsolatot” is) elutasítaná.

A „csapda” abban is állt, és az igen nagy veszélye annak is jócskán megvolt, hogy a vita – akár „csak” politikai síkon, újabb javaslat formájában (amihez sajnos bőven „rendelkezésre állt” úgymond „szakmai”, pl. „jogirodalmi” és „jogalkotási”, de „jogalkalmazási”, alkotmánybíróági „muníció” is) – „leragad” a „bejegyzett élettársi kapcsolat” szabályozása körül, amely esetben megnő(„het”) e rossz cél realizálási esélye,³⁶ ami – az alábbiakban foglaltak szerint – aktussá is vált.

A BEJEGYZETT ÉLETTÁRSI KAPCSOLATRÓL SZÓLÓ 2007. ÉVI CLXXXIV. „TÖRVÉNY”

A „törvény” lényege

a) Néhány nappal az után, hogy az Országgyűlés bizottsága elutasította az azonos neműek „házasságát” biztosítani kívánó „törvényjavaslat” tárgysorozatba vételét, 2007. november 16-án a Kormány benyújtotta az Országgyűléshez „A bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvényjavaslatot”.³⁷ Az Országgyűlés Emberi jogi,

³⁶ Ld.: pl. a vonatkozó külföldi és nemzetközi tendenciákat, amelyekre a javaslat előterjesztői – az idézettek szerint – a javaslat általános indokolásában hivatkoztak is; továbbá az új Polgári Törvénykönyv tervezete: Polgári Törvénykönyv Harmadik Könyv Családjog Javaslat – normaszöveg és indokolás – Budapest, 2006. március 31. 8., 15–17., 125–144.; Az új Polgári Törvénykönyv tervezete (Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium 2007. december 3-áig közigazgatási egyeztetésre bocsátott javaslata): Összefoglaló (102 oldal), I. Tartalmi összefoglaló B) 9) pont (6–7. oldal), Részletes ismertetés, II. Javaslatban foglaltak részletes ismertetése, Családjog 9)–10) pont (33–37. oldalak), Normaszöveg 3:3. §, 14. § (1)–(2) bek., 86–101. § (vö.: Az új Polgári Törvénykönyv koncepciója C) II. Családjog 3. Második Könyv, Családjog 37–89. oldalak [vonatkozó részek], In: 1003/2003. [I. 25.] Korm. hat. melléklet); 14/1995. (III. 13.) AB hat., Indokolás III.

³⁷ Ld.: www.mkogy.hu – T/4411. számú „törvényjavaslat” (előadó: Takács Albert igazságügyi és rendészeti miniszter). Az új Polgári Törvénykönyv tervezete a „regisztrált élettársi kapcsolat” szabályozása vonatkozásában (is) akkor esett át tartalmi „fordulaton”, amikor formai szempontból is „vitás” változás következett be a kodifikációs folyamatban. Vö.: a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény (A továbbiakban: régi Jat.) 19–20. §, 27–28. §, 31–32. §; továbbá: A Legfelsőbb Bíróság észrevételei az új Polgári Törvénykönyv tervezetere I. Általános megállapítások: „A Legfelsőbb Bíróság sajnálattal tapasztalja, hogy az új Polgári Törvénykönyv hosszú évek óta folyó kodifikációja ez év [2007] szeptemberében – előtűnk pontosan nem ismert okból – kedvezőtlen fordulatot vett. A korábban a Kodifikációs Szerkesztőbizottság által készített és szakmai-társadalmi vitára bocsátott Javaslathoz az igen jelentős számú és súlyú szakmai észrevételek alapján történő átdolgozását ugyanis már nem a Kodifikációs Bizottságok (Főbizottság, Szerkesztőbizottság) hanem az igazságügyi tárca munkatársai végezték el. Az igazságügyi tárca – valamely közelebről meg nem jelölt Kormánykabinet állásfoglalása alapján – teljes egészében átvette a kódex további előkészítését. A közigazgatási egyeztetésre bocsátott átdolgozott Tervezet ily módon nem csak a szakmai-társadalmi vita során tett észrevételek figyelembevételére folytán tér el a korábbi szakértői javaslatától, hanem azért is mert abban megjelenik az igazságügyi tárca saját álláspontja is. Ennek következtében ez az új Javaslathoz számos olyan új elemet tartalmaz, amelyről korábban szakmai vita nem folyt és amely nincs összhangban a Kormány által jóváhagyott koncepcióval sem. A korábbitól teljesen eltérően szabályozza a Javaslathoz, például a cselekvőképességet, illetve gondnokságot, bevezeti a közjegyző előtti válás lehetőségét, többletjogokat fűz a regisztrált élettársi kapcsolathoz...” „Meg kívánjuk jegyezni azt is, hogy a Javaslathoz mellékelte összefoglaló a 16. oldalon valótlannul állítja, hogy a normaszöveg a közigazgatási egyeztetésre bocsátást megelőzően egyeztetésre került volna a Legfelsőbb Bíróság képviselőivel, ez ugyanis nem történt meg. Mindezek miatt a Legfelsőbb Bíróság megítélése szerint a közigazgatási egyeztetésre bocsátott Tervezet mögül hiányzik a szükséges széleskörű szakmai konszenzus, a szakmai legitimitáció, ezért azt nem tartjuk alkalmasnak a Kormányhoz, majd pedig az Országgyűléshez való benyújtásra. A Legfelsőbb Bíróság abban látná a kodifikáció eredményes befejezésének egyedüli garanciáját, ha az IRM a Kormány által felállított – és tudomásunk szerint mindeddig meg nem szüntetett – Kodifikációs Főbizottsággal és Szerkesztőbizottsággal ismét együttműködve, e bizottságok szakmai kontroljának igénybevételével készítené el azt a végleges törvényjavaslatot, amely már valóban alkalmas lenne arra, hogy azt előbb a Kormány, majd pedig az Országgyűlés elfogadjja. Lehet, hogy ez 2-3 hónap »csúsztatás« eredményezze, egy közel egy évtizede

kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottsága a 2007. november 20-ai ülésén – első helyen kijelölt bizottságként – megvitatta eme javaslatot, és tíz kormánypárti, valamint egy MDF-es igen, nyolc ellenzéki nem szavazattal, tartózkodás nélkül, általános vitára alkalmasnak tartotta, ajánlotta azt.³⁸ Ilyen tartalmú döntést hozott 2007. november 26-án az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottsága is (tizenegy igen, hat nem szavazat, négy tartózkodás).³⁹ A javaslat

folyó kodifikációnál azonban ez csak jelentéktelen mértékű időeltolódás. Az időtényezőnek nem lehet olyan meghatározó jelentősége, hogy amiatt érdemes lenne veszélyeztetni az elkészülő kódex szakmai színvonalát...”; II. Részletes észrevételek, Harmadik könyv: Családjog: „Előljáróban szeretnénk általánosságban leszögezni, hogy nem értünk egyet ebben a Könyvben sem azokkal az önkényes és átgondolatlan változtatásokkal, amelyeket a Javaslat – a korábbi, a Kormány 1003/2003. (I. 23.) határozatával elfogadott Konceptió alapján kidolgozott és a Kodifikációs Szerkesztőbizottság által jóváhagyott Szakértői Javaslatl szemben – minden előzetes szakmai és társadalmi vita nélkül, a részletes indokolást mellőzve – beemelt a tervezett normaszövegbe (csak a legkirívóbb eltéréseket említve ilyen pl. a házasság közjegyzői megszüntetése, az élettársi jogviszonyon belül a bejegyzett élettársi kapcsolat, mint a házassághoz közeli többlet-jogokat biztosító intézmény bevezetése)...”

„A mostani Javaslat társadalmi szempontból jelentős jogintézmények szabályozását – előkészítetlenül és szakmailag indokolatlanul – eltérő alapokra helyezi...”, „3:101. § A Javaslat – a Konceptióval és a Szakértői Javaslatl ellentétben – olyan regisztrált élettársi kapcsolatot vezet be, amely többlet-jogokat ad a többi élettárshoz képest a regisztrált élettársaknak (ld.: (6) bekezdés), és több tekintetben a házassághoz közelíti a regisztrált élettársak jogi helyzetét. Nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a regisztrálás lehetőségével azokban az országokban, ahol ez a külön neműeknek és az azonos neműeknek is megengedett, elsősorban az utóbbiak élnek, akik ezt a jogintézményt kvázi »pót-házasságnak« tekintik. A túlnyomó többségben lévő férfi–nő élettársak (Magyarországon becslések szerint kb. 350 000-en), akik elsősorban éppen a »formaságok« miatt zárkóznak el a házasságtól, általában nem óhajtanak bejegyzett élettársi kapcsolatban élni, főleg nem a házasságéihoz hasonló joghatásokkal, hiszen pont ezt akarják elkerülni. Az élettársi kapcsolat kettős szabályozása (bejegyzettek és nem bejegyzettek közti eltérő joghatások) tehát az azonos tartalmú együttélések közötti diszkriminációt valósít meg, mégpedig a túlnyomó többség hátrányára. Ezt társadalmilag indokolatlannak és alkotmányjogi szempontból aggályosnak tartjuk. A korábbi Szakértői Javaslat megoldását támogatjuk, amely elismeri az ún. fakultatív regisztráció lehetőségét, egyaránt megnyitva azt az azonos nemű és különmemű élettársak előtt, de azt csak a bizonyítás szempontjából tartja lényegesnek, és az élettársi jogok korlátozott mértékű (tartás, lakáshasználat), de általános bővítését valósítja meg”. (ld.: www.legfelsobb.birosag.hu – Tájékoztatás); Wellmann György: Az új Polgári Törvénykönyv Szakértői Javaslatának méltatása. (A továbbiakban: Wellmann, 2008.) In: Magyar Jog, 55 (2008/7) 457(–460.). A formai szempontozhoz lásd például: Vékás Lajos: Az új Ptk. Szakértői Javaslatának elvi kérdései. In: Magyar Jog, 55 (2008/2) 65(–76.); Vörös Imre: Az új Ptk. tervezetének szakértői javaslata. In: Jogtudományi Közlöny, 63 (2008/10) 517(–519.); Kecskés László: Beszámoló a magyar polgári jog kodifikálásának hányatott sorsáról és egy, a reményt újraébresztő tudományos ülésről. In: Magyar Jog, 55 (2008/7) 505–506., 509. (504–510.; idézve: Wellmann, 2008. 457. – „különös fordulat”).

³⁸ Ld.: az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottságának 2007. november 20-án, kedden, 14 órakor a Parlament főemelet 58. számú tanácstermében megtartott üléséről készült, EMBCB-44/2007. (EMBCB-74/2006-2010.) számú jegyzőkönyvet (2. napirendi pont – vö.: T/4411/1.)

³⁹ Ld.: az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságának 2007. november 26-án, hétfőn, 11.00 órakor az Országház főemelet 58. számú tanácstermében megtartott üléséről készült, AIÜB-41/2007. (AIÜB-65/2006-2010.) számú jegyzőkönyvet (10. napirendi pont).

általános vitájára 2007. november 28-án, részletes vitára bocsátására december 3-án, lezárására december 4-én került sor. A „törvényt” az Országgyűlés 2007. december 17-ei ülésnapján fogadta el.⁴⁰

A „törvény” 1–2. §-a a bejegyzett élettársi kapcsolat létrejöttével és joghatásaival kapcsolatos rendelkezéseket foglalta magában. Ennek értelmében bejegyzett élettársi kapcsolat akkor jött volna létre, ha az anyakönyvvezető előtt együttesen jelenlévő két, tizennyolcadik életévét betöltött személy (akár *azonos nemű*, akár *különnemű*) személyesen kijelentette volna, hogy egymással bejegyzett élettársi kapcsolatban kíván élni (kiskorú a gyámhatóság előzetes engedélyével sem léphetett volna bejegyzett élettársi kapcsolatra).⁴¹

A „törvény” 2. §-ának (1) bekezdése kimondta, hogy: az e „törvényben” nem szabályozott kérdésekben a bejegyzett élettársi kapcsolatra a Csjt. házasságra vonatkozó rendelkezéseit alkalmazni kell; a Csjt. közös gyermekké fogadásra

⁴⁰ A kihirdetés száma: CLXXXIV., Magyar Közlöny 186. sz., kihirdetés dátuma: 2007. december 29. Ld.: www.mkogy.hu – T/4411. számú „törvényjavaslat” (Iromány adatai, bizottsági ajánlás, módosító javaslatok, Iromány események, Irományt tárgyaló bizottság, Bizottsági események – benyújtási időpont: 2007. november 16.). A két bizottság 2007. november 19-én lett kijelölve. A módosító javaslatok megvitatásának időpontja a két bizottságban: 2007. december 3. (Ekcvb.) és 4. (Aiüb.): ld.: az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottságának 2007. december 3-án, hétfőn, 12 órakor az Országház földszint 1. számú tanácstermében megtartott üléséről készült, EMBCB-47/2007. (EMBCB-77/2006-2010.) számú jegyzőkönyvet (5. napirendi pont); az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságának 2007. december 4-én, kedden, 11 órakor az Országház főemelet 58. számú tanácstermében megtartott üléséről készült, AIÜB-43/2007. (AIÜB-67/2006-2010.) számú jegyzőkönyvet (2. napirendi pont) – vö.: T/4411/2-11.16-17. A kapcsolódó módosító javaslatok megvitatásának időpontja a két bizottságban: 2007. december 6. (Ekcvb.) és 10. (Aiüb.): ld.: az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottságának 2007. december 6-án, csütörtökön, 10 óra 12 perc kor a Képviselői Irodaház V. emelet 528. számú tanácstermében megtartott üléséről készült, EMBCB-48/2007. (EMBCB-78/2006-2010.) számú jegyzőkönyvet (2. napirendi pont – vö.: T/4411/15.); az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságának 2007. december 10-én, hétfőn, 11.00 órakor az Országház főemelet 58. számú tanácstermében megtartott üléséről készült, AIÜB-44/2007. (AIÜB-68/2006-2010.) számú jegyzőkönyvet (4. napirendi pont) – vö.: T/4411/12-14. A zárószavazás előkészítéséhez ld.: az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottságának 2007. december 17-én, hétfőn, 11.00 órakor az Országház főemelet 58. számú tanácstermében megtartott üléséről készült, AIÜB-46/2007. (AIÜB-70/2006-2010.) számú jegyzőkönyvet (2. c) napirendi pont); zárószavazás előtti, T/4411/18. számú egységes javaslatához 2007. december 14-én benyújtott módosító javaslat száma: T/4411/19. (a záró vitára vonatkozó, 2007. december 17-ei bizottsági ajánlás száma: T/4411/20.). A szavazások név szerint történtek (ld.: uo.). Ld.: Házsabály 19. § (2) bek. h) pont, 79. § (1) bek., 98. § (2) bek., 136. § (1) bek., 142. § 9–10. pont (ad bizottság kijelölése); 77. § (1)–(4) bek. (ad bizottsági szavazás); 30. § (2) bek., 95. § (1)–(4) bek., 96. § (3)–(4) bek. (ad bizottsági ajánlás); 84. § (1) bek. a) pont, 85. § (1) bek., (2) bek. b) pont, (3) bek., 97. § (1)–(2) bek., 98. § (1) bek. (ad törvényjavaslat); 94. § (1)–(5) bek., 97. § (1)–(2) bek., 102. § (1)–(5) bek., 103. § (3)–(4) bek., 106–107/A. §, 142. § 7–8. pont (ad módosító és kapcsolódó módosító javaslat); 101. § (1)–(3) bek., 104–107/A. § (ad általános, részletes és záró vita, zárószavazás).

⁴¹ Ld.: tv. 1. § (1)–(2) bek. Vö.: 154/2008. (XII. 17.) AB hat.

és a házastársak névviselésére vonatkozó rendelkezései nem alkalmazhatóak a bejegyzett élettársakra. E § (2) bekezdése alapján: ha törvény eltérően nem rendelkezik, a) a házasságra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársi kapcsolatra, b) a házastársra vagy házastársakra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársra vagy élettársakra, c) az özvegyre vonatkozó szabályokat az elhunyt bejegyzett élettárs túlélő bejegyzett élettársára, d) az elvált személyre vonatkozó szabályokat arra a személyre, akinek bejegyzett élettársi kapcsolatát megszüntették, e) a házaspárra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársakra is megfelelően alkalmazni kellett volna. Így a bejegyzett élettársakat mindazok az adójogi, munkajogi, szociális, bevándorlási, honosítási stb. kedvezmények „*megillették volna*”, mint a házasságban élőket, illetve ugyanazok az eljárási szabályok is „*vonakoztak volna rájuk*”, mint a házastársakra (pl. tanúvallomás megtagadásának joga, összeférhetlenségi szabályok). A bejegyzett élettársak törvényes öröklési státusza is a házastársakéval „*lett volna azonos*”.⁴²

A „*törvény*” 3–12. §-ai a bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnésére vonatkozó szabályokat tartalmazták. Ezek szerint a bejegyzett élettársi kapcsolat „*megszűnt volna*” az egyik élettárs halálával, vagy ha az élettársak egymással házasságot kötnek, valamint az élettársi kapcsolat megszüntetésével. A bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésére a házasság felbontására vonatkozó rendelkezéseket alkalmazni kellett volna.⁴³

A szabályozás értelmében a bejegyzett élettársi kapcsolat akkor is „*megszűnt volna*”, ha az élettársak közös megegyezése alapján a közjegyző a bejegyzett élettársi kapcsolatot megszünteti. A bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetésének akkor „*lett volna*” helye, ha a) azt az élettársak befolyásmentesen, közösen kérik, b) az élettársaknak nincs közös kiskorú és nincs tartásra jogosult gyermekük, és c) az élettársak az őket egymással szemben terhelő, jogszabályon alapuló tartás, a közös lakás használata, valamint – az ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetése kivételével – az élettársi közös vagyon megosztása kérdésében közjegyzői okiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglaltan megegyeztek. A közokirat elkészítésére az a közjegyző is jogosult „*lett volna*”, aki a bejegyzett élettársi kapcsolatot nemperes eljárásban megszünteti. „*Nem lett volna*” helye a bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző általi megszüntetésének, ha a) az élettársak bármelyike cselekvőképtelen, korlátozottan cselekvőképese, vagy b) a bejegyzett élettársi kapcsolat érvénytelenné nyilvánításának vagy nemlétezése megállapításának „*lett volna*” helye.⁴⁴

⁴² Ld.: a „*törvényjavaslatnak*” az elfogadott módosító javaslatoknak megfelelően pontosított, kiegészített előterjesztői részletes indokolása a 2. §-hoz.

⁴³ Ld.: tv. 3. § (1)–(2) bek.; a „*törvényjavaslatnak*” az elfogadott módosító javaslatoknak megfelelően pontosított, kiegészített előterjesztői részletes indokolása a 3. §-hoz.

⁴⁴ Ld.: tv. 4. § (1)–(3) bek.

A bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésére irányuló közjegyzői eljárás polgári nemperes eljárás „*lett volna*”, amelyben a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (A továbbiakban: Pp.) szabályait – a nemperes eljárás sajátosságaiából eredő, valamint a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvényben foglalt eltérésekkel – megfelelően alkalmazni „*kellott volna*”. A bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésére irányuló eljárásban bizonyításnak, felfüggesztésnek, szünetelésnek és igazolásnak „*nem lett volna*” helye.⁴⁵

A bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésére irányuló eljárás lefolytatására – a felek választása szerint – az a közjegyző „*lett volna*” illetékes, akinek az illetékességi területén a kérelmezők utolsó közös lakóhelye volt, vagy akinek az illetékességi területén a felek valamelyikének lakóhelye van. Ha a kérelem előterjesztésekor a feleknek „*nem lett volna*” belföldi lakóhelye, az eljárást az élettársi kapcsolatot az anyakönyvi nyilvántartásba bejegyző anyakönyvvezető működési területe szerint illetékes közjegyző „*folytatta volna le*”.⁴⁶

A bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésére irányuló, ugyanazon okiratba foglalt közös kérelemben a feleknek nyilatkozniuk „*kellott volna*” a „*törvény*” 4. § (2) bekezdés a)–c) pontjában meghatározott kérdésekről, a közjegyző illetékességét megalapozó okról, és csatolni „*kellott volna*” a kérelemhez a 4. § (2) bekezdésének c) pontjában foglalt kérdésekről szóló megállapodásukat. Ha az élettársi közös vagyont képező ingóságok megosztása a kérelem előterjesztésének időpontjában már megtörtént „*volna*”, a kérelemben elegendő „*lett volna*” ennek tényéről nyilatkozni.⁴⁷

A közjegyző a kérelem beérkezésétől számított nyolc munkanapon belül a) a kérelmet a hiányok pótlására való felhívás kibocsátása nélkül végzéssel „*elutasította volna*”, ha a kérelemből megállapítható „*lett volna*”, hogy a bejegyzett élettársi jogviszony közjegyzői eljárásban történő megszüntetésének nincs helye, b) „*felhívta volna*” a feleket a hiányok pótlására, ha a kérelem „*hiányos*”.⁴⁸

A közjegyző a feleket a kérelem beérkezésétől vagy a hiányok pótlásától számított 30 napon belül személyesen „*meghallgatta volna*”, kivéve, ha a kérelem érdemi vizsgálat nélküli elutasításának „*lett volna*” helye. A közjegyző a személyesen megjelent feleket a kérelműkről, megállapodásukról és a bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetése feltételeinek fennállásáról „*meghallgatta volna*”. A meghallgatás egy alkalommal legfeljebb hatvan napra elhalasztható „*lett volna*”, ha bármelyik fél azt legkésőbb a meghallgatáson „*kéri*”. Ha a meghallgatáson – a halasztás esetét

⁴⁵ Ld.: uo. 5. § (1)–(2) bek.; a „*törvényjavaslatnak*” az elfogadott módosító javaslatoknak megfelelően pontosított, kiegészített előterjesztői részletes indokolása a 4–5. §-hoz.

⁴⁶ Ld.: tv. 6. §; a „*törvényjavaslatnak*” az elfogadott módosító javaslatoknak megfelelően pontosított, kiegészített előterjesztői részletes indokolása a 6. §-hoz („*Az eljárásra illetékes közjegyző megállapításánál a kérelem beadásának időpontja lesz az irányadó a Pp. 42. §-ában foglaltak megfelelő alkalmazásával*”).

⁴⁷ Ld.: tv. 7. § (1)–(2) bek.

⁴⁸ Ld.: uo. 8. §.

kivéve – bármelyik fél személyesen nem „*jelent volna*” meg, a közjegyző az eljárást „*megszüntette volna*”.⁴⁹ A „*törvény*” 9. §-ához fűzött részletes indokolás szerint: „*A polgári nemperes eljárás egyik fontos – nélkülözhetetlen – garanciális eleme az, hogy az eljárást lefolytató minden kétséget kizáróan meggyőződhesen arról, hogy fennáll a feleknek a megszüntetésre irányuló, befolyásmentes akarata, erre pedig a felek személyes meghallgatása szolgál, melynek – szükség esetén a további adatok szolgáltatását követően – 30 napon belül kell megtörténnie. Fontos érdek fűződik az eljárás gyors lefolytatásához, de emellett is lehetőséget kell adni egyszeri halasztásra annak érdekében, hogy a felek – adott esetben betegség, külföldi tartózkodás, egyéb akadályoztatás – esetében sem essenek el a gyorsított eljárás lehetőségétől, vagy ha megállapodásuk nem hagyható jóvá egyezségként, de mód van arra, hogy a felek annak tartalmát alakítsák, erre megfelelő időt biztosítson a jogalkotó. Ha viszont a felek nem jelennek meg a meghallgatáson és nem is kérik annak elhalasztását, úgy nem vélelmezhető a megállapodás módosítására, vagy a kapcsolat megszüntetésére irányuló akaratuk, ezért erre az esetre a törvény az eljárás megszüntetését írja elő*”.⁵⁰

Ha a közjegyző a feleknek az őket egymással szemben terhelő, jogszabályon alapuló tartásról, a közös lakás használatáról, valamint – az ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetése kivételével – az élettársi közös vagyon megosztásáról szóló egyezségét „*jóváhagyta volna*”, a felek bejegyzett élettársi kapcsolatát végzéssel „*megszüntette volna*”. Ha az egyezség nem „*lett volna jóváhagyható*”, a közjegyző az egyezség jóváhagyását „*megtagadta volna*”, és a kérelmet „*elutasította volna*”. A kérelmet akkor is el „*kellett volna*” utasítani, ha megállapítható, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolat közjegyző által történő megszüntetésének feltételei nem állnak fenn. A közjegyző által jóváhagyott egyezség a bíróság által jóváhagyott egyezséggel azonos hatályú „*lett volna*”,⁵¹ ennél fogva a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 16. §-a alapján a jogosult bírósági végrehajtást „*kezdeményezhetett volna*” az elmulasztott kötelezettségek teljesítésére.

A felek – eltérő megállapodás hiányában – egyenlő arányban „*viselték volna*” az eljárás költségeit, a jogi képvisellel kapcsolatos költségeket pedig mindegyik fél maga „*viselte volna*”. A közjegyző az eljárást befejező végzésében „*rendelkezett volna*” az eljárásért fizetendő közjegyzői díjról és költségtérítésről, az eljárás egyéb költségeiről pedig a felek kérelmére „*döntött volna*”.⁵²

A közjegyző végzése ellen fellebbezésnek „*lett volna*” helye a közjegyző székhelye szerinti megyei bírósághoz. A felek egyezségét jóváhagyó és a bejegyzett élettársi kapcsolatot megszüntető végzés ellen azonban „*nem lett volna*” helye fellebbezésnek,

⁴⁹ Ld.: uo. 9. § (1)–(4) bek.

⁵⁰ Ld.: a „*törvényjavaslatnak*” az elfogadott módosító javaslatoknak megfelelően pontosított, kiegészített előterjesztői részletes indokolása.

⁵¹ Ld.: tv. 10. § (1)–(3) bek.

⁵² Ld.: uo. 11. § (1)–(2) bek.

és az ellen felülvizsgálati kérelem sem „*lett volna előterjeszhető*”. A közjegyző a bejegyzett élettársi kapcsolatot megszüntető végzést öt munkanapon belül „*küldte volna meg*” az illetékes anyakönyvvezetőnek.⁵³

A „törvény” 13. §-ának (1) bekezdése alapján a Csjt. a következő 4. §-sal egészült volna ki: „4. § *Ha a bejegyzett élettársak kötnek egymással házasságot, a 3. § (2) bekezdését nem kell alkalmazni*”.⁵⁴ E § (2) bekezdése szerint a Csjt. 7. §-ának (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lépett volna: „(1) *Érvénytelen a házasság, ha a felek valamelyikének korábbi házassága vagy bejegyzett élettársi kapcsolata – kivéve, ha bejegyzett élettársak kötöttek egymással házasságot – fennáll. Érvénytelen a bejegyzett élettársi kapcsolat, ha a felek valamelyikének korábbi házassága vagy bejegyzett élettársi kapcsolata fennáll*”.

A 13. § (3)–(5) bekezdésében foglaltak értelmében módosultak volna a Csjt. 35. §-ának (3) bekezdésében, 42. §-ának (1) bekezdésében és 62. §-ának (1) bekezdésében szereplő szabályok. Ezek szerint e bekezdések helyébe a következő rendelkezések léptek volna:

„(3) *Ha a nő a házasságának vagy a bejegyzett élettársi kapcsolatának megszűnése után újból házasságot kötött, vagy bejegyzett élettársi kapcsolatot létesített, az újabb házasságának vagy bejegyzett élettársi kapcsolatának fennállása alatt született gyermeke apjának akkor is az újabb férjet vagy bejegyzett férfi élettársat (a továbbiakban: férj) kell tekinteni, ha a korábbi házasság vagy bejegyzett élettársi kapcsolat megszűnése és a gyermek születése között háromszáz nap nem telt el. Ha azonban ez a vélelem megdől, a gyermek apjának a korábbi férjet kell tekinteni*”. (e rendelkezések csak különeműeknél lettek volna „alkalmazhatók”);

„(1) *A gyermek – szüleinek megállapodása szerint – az apjának vagy az anyjának a családi nevét viseli. A házasságban vagy bejegyzett élettársi kapcsolatban élő szülők valamennyi, a házasság, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolat fennállása alatt született közös gyermekének csak azonos családi neve lehet. Közös házassági nevet viselő házastársak gyermeke csak a szülők közös házassági nevét viselheti. A saját nevüket viselő szülők megállapodása alapján a gyermek az apa és az anya családi nevét együtt is viselheti. A gyermek családi neve legfeljebb kéttagú lehet*”;

„(1) *A házastárs vagy bejegyzett élettárs köteles háztartásában eltartani a vele együttélő házastársának vagy bejegyzett élettársának olyan tartásra szoruló kiskorú gyermekét (mostohagyermek), akit házastársa vagy bejegyzett élettársa az ő beleegyezésével hozott a közös háztartásba. A tartási kötelezettség mindkét házastársat, illetve bejegyzett élettársat egy sorban terheli*”.

⁵³ Ld.: uo. 12. § (1)–(3) bek.; a „törvényjavaslatnak” az elfogadott módosító javaslatoknak megfelelően pontosított, kiegészített előterjesztői részletes indokolása a 10–12. §-hoz.

⁵⁴ A Csjt. 3. §-ának (2) bekezdése szerint: „A házasságkötést az anyakönyvvezető csak a házasságkötési szándék bejelentését követő harminc nap utáni időpontra tűzheti ki. A jegyző e határidő alól felmentést adhat”.

A „törvény” 14–15. §-a szerint az At. 1. §-ának (2) bekezdésében, 4. §-ának (2) bekezdésében, 7. §-ának (1) bekezdésében, 11. §-ában, 23. §-ának (5) bekezdésében, 30. §-ának (1)–(4) bekezdéseiben foglalt rendelkezések szintén módosultak volna, és az At. új §-okkal is kiegészült volna.⁵⁵ Ennek keretében a „törvény” meghatározta a bejegyzést megelőzően az anyakönyvvezető által lefolytatásra kerülő előzetes eljárás szabályait, amely a bejegyzés törvényes előfeltételei meglétének vizsgálatára irányult volna, továbbá megállapította azokat az eseteket is, amikor az eljáró anyakönyvvezetőnek meg kellett volna tagadnia a bejegyzést. A házasságkötéshez hasonlóan szabályozta a „törvény” azt is, hogy hogyan létesíthettek volna bejegyzett élettársi kapcsolatot Magyarországon külföldi felek, valamint, hogy hogyan kellett volna eljárni, ha magyar állampolgár külföldön kívánta volna bejegyeztetni élettársi kapcsolatát. A „törvényben” egyéb iránt a következők is szerepeltek: *„Az élettársi kapcsolat bejegyzése nyilvános és ünnepélyes”;* ettől a rendelkezéstől *„csak akkor lehet eltérni, ha a felek ezt kérik”*. *„Az anyakönyvi bejegyzést megelőzően az anyakönyvvezető előbb az egyik, majd a másik félhez külön-külön a következő kérdést intézi: »Kijelenti-e (itt megnevezendő az a fél, akihez a kérdést intézi), hogy az itt jelen lévő (megnevezett másik féllel) bejegyzett élettársi kapcsolatot létesít?«.* *Ha a feltett kérdésre mindkét fél egybehangzó igennel válaszolt, az anyakönyvvezető a következő kijelentést teszi: »Megállapítom, hogy (itt megnevezendő az egyik majd a másik fél) a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény értelmében bejegyzett élettársak.«”*. *„A felek, a tanúk és az anyakönyvvezető, továbbá – ha közreműködött – a tolmács az anyakönyvi bejegyzést aláírják.”*

A „törvény” – 16. §-a szerint – 2009. január 1-jén lépett volna hatályba.⁵⁶

A 17. § (1)–(3) bekezdésében foglalt rendelkezésekkel a „jogalkotó” olyan szövegrészbeli módosításokat végzett, amely által – az előzőekben említettek szerint – a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény (A továbbiakban: régi Ptk.), valamint a Csjt. és az At. vonatkozó helyein a „bejegyzett élettársi kapcsolat” intézménye a házasság és a család jogintézményének szintjére lépett volna.⁵⁷

b) A „törvényjavaslatnak” az elfogadott módosító javaslatoknak megfelelően pontosított, kiegészített előterjesztői általános indokolása – a „törvény” indokaként – a következőket tartalmazza: *„Az elmúlt évtizedekben Európa szinte valamennyi államában és más földrészeken is szembesülni kellett a társadalmi ténnyel,*

⁵⁵ Ld.: At. 26/A. § (1)–(2) bek., 26/B. § (1)–(2) bek., 26/C. § (1)–(3) bek., 26/D. §, 26/E. § (1)–(5) bek., 26/F. § (1)–(7) bek., 26/G. § (1)–(9) bek., 26/H. § (1)–(2) bek., 35/A. § (1)–(3) bek., 42/A. § (3) bek.

⁵⁶ Vö.: 154/2008. (XII. 17.) AB hat.

⁵⁷ A tv. 17. §-ának (1) bekezdése 1–27. pontot, (2) bekezdése a)–m) pontokat, (3) bekezdése a)–n) pontokat tartalmaz. A tv. 18. §-ának (1)–(2) bekezdése szerint: *„(1) Hatályát veszti az At. 22. § (3) bekezdése. (2) E törvény hatálybalépését követő napon hatályát veszti a 13–15. §, a 13. §-t megelőző alcím, a 17. §. E § a hatálybalépését követő második napon hatályát veszti”*. Vö.: 154/2008. (XII. 17.) AB hat.

hogyan az a házasságon alapuló családmoddell, amelyre a családjogi rendszer épül, egyre kevesebben választják követendő példaként. A Központi Statisztikai Hivatal 2001. évi adataiból kitűnik, hogy Magyarországon az 1970-es évek elején az élettársi kapcsolatok aránya az összes család százalékához viszonyítva 2,1% volt, a 2001. évi adatok szerint ez az arány 9,5%-ra, 2005-re pedig 12,2%-ra emelkedett. Az ezer lakosra jutó házasságkötések száma az 1980. évi 7,5-ről 2000-re 4,7-re, 2006-ra pedig 4,4-re csökkent és ma már minden harmadik új kapcsolat élettársi kapcsolatnak tekinthető. Az élettársi kapcsolatok növekedése a házasság rovására olyan társadalmi tendencia, amelyre az érintett országok jogalkotásának tekintettel kell lennie. Másrészt Magyarországon sem lehet figyelmen kívül hagyni az azonos neműek partnerkapcsolatának jogi rendezettség iránti igényét, ugyanis a jogilag rendezett következményekkel járó házasság intézménye az európai országok többségéhez hasonlóan csak különmeműek számára nyitva álló lehetőség”.⁵⁸

„Ez a két összekapcsolódó motívum több országban maga után vonta speciális partnerkapcsolati formák kialakítását. Míg a különmeműek számára az ilyen többlet-jogokat garantáló élettársi kapcsolat a házasság alternatívája, addig az azonos neműek a legtöbb országban nem köthetnek házasságot. Ebből következően az azonos nemű partnerek kapcsolatuk minél teljesebb körű elismerését kívánják. A megoldásokat illetően a jogrendszerek rendkívüli tarkaságot mutatnak mind az elismert élettársi kapcsolat létrejöttének formája, mind a jogviszony tartalma tekintetében. A több országban ismert és elismert regisztrált élettársi kapcsolat szinte a házastársakéval egyenlő jogokban részesíti az élettársakat (van, ahol a regisztráció lehetősége csak az azonos nemű élettársak részére van fenntartva, például Dániában, Németországban, másutt bejegyzett partnerkapcsolat azonos nemű és különmemű személyek között is létrejöhet, például Hollandiában, Franciaországban), ugyanakkor a bejegyzés nélküli, informális együttélésekhez szinte semmilyen jogkövetkezmény nem fűződik...”

Az általános indoklás is tartalmazza, hogy „a törvény tulajdonképpen elismeri a bejegyzett élettársi kapcsolatot családjogi jogintézményként, és csak a házasságtól eltérő szabályokra utal (örökbefogadás, megszüntetés)”. „Ennek megfelelően a bejegyzett élettársi kapcsolat a házassághoz hasonlóan anyakönyvvezető előtti akaratnyilvánítással jön létre azzal, hogy bejegyzett élettársi kapcsolatot csak tizennyolcadik életévét betöltött személy létesíthet.”

⁵⁸ Vö.: 14/1995. (III. 13.) AB hat., Indoklás II. („Az utóbbi évtizedekben kultúrkörünkben általában bekövetkezett a homoszexualitás dekriminalizációja; s mozgalmak indultak a homoszexuálisok hátrányos megkülönböztetése ellen. Másrészt változások tapasztalhatók a hagyományos családmoddellben is, elsősorban a házasságok tartósságát tekintve. Mindez azonban nem ok arra, hogy a jog eltérjen a házasságnak attól a jogi fogalmától, amely a mai állapothoz vezető hagyományban mindig is élt, és amely a mai jogokban is általános, továbbá amely a köztudat és köznyelv házasságfogalmával összhangban van. A mai alkotmányok és a házasságra és családra vonatkozó rendelkezései összefüggéséből levezethetően a magyar Alkotmány is, a férfi és nő közötti házasságot tartja értéknek, és azt védi. [Alkotmány 15., 67., 70/J. §]”).

„A jogintézmény a házassággal azonos vagyoni jogi, öröklési jogi joghatásokkal jár. A regisztrálás a bejegyzett élettársi kapcsolatban élők között is vagyonszövetséget keletkeztet, azzal, hogy természetesen az élettársak is megállapodhatnak a törvényes vagyoni jogi rendszertől eltérően.”

„Az élettársi kapcsolat megszűnése esetén a házasságra vonatkozó szabályok (Csjt. 31/A–31/E. §) irányadók a bejegyzett élettársak lakáshasználatának rendezésére és az élettársak egymással szemben fennálló tartási kötelezettségére (Csjt. 32. §).”

„A bejegyzett élettársi kapcsolat megszüntetésére a házasság felbontására irányadó szabályokat kell alkalmazni, de a törvény a felek egyező akaratnyilvánítása (közös megegyezés) esetén és kiskorú vagy tartásra jogosult gyermek hiányában a bírósági eljárásnál rugalmasabb és gyorsabb közjegyzői eljárásban is lehetőséget ad a megszüntetésre, ha a felek a meghatározott kérdéseket megegyezéssel rendezik...”

Végül az általános indokolás arról is szól, hogy: „A törvény szerint bevezetendő új jogintézmény nem érinti azoknak az élettársaknak a jogait, akik kapcsolatuk hivatalossá tétele nélkül kívánnak továbbra is élni. Rájuk azok a jogok és kötelezettségek vonatkoznak, amit az élettársak számára ma is biztosítanak a különböző jogszabályok. Így a különböző neműek párkapcsolatának jogi elismerése háromféle jogi kategóriába lesz sorolható: házasság, bejegyzett élettársi kapcsolat, élettársi kapcsolat. Az azonos neműek számára pedig kétféle alternatíva kínálkozik: választhatják a bejegyzett élettársi kapcsolatot vagy élhetnek – a kevesebb kötöttséggel és joggal járó – élettársi kapcsolatban”.⁵⁹

A „törvény” értékelése

A „törvény” formai alkotmányellenessége

A „törvény” álláspontom szerint az alábbiak miatt (volt) formai szempontból alkotmányellenes:

a) A „törvény” előkészítése és megalkotása során megsértették az Alkotmány 2. §-ának (1) bekezdését, 19. §-ának (2) bekezdését, 35. §-a (1) bekezdésének a) és b) pontját, 36. §-át, 37. §-ának (2) bekezdését, 50. §-ának (1) bekezdését, 51. §-ának (1) bekezdését, a régi Jat. 19–20., 27–28., 31–32. §-ait, a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény (A továbbiakban: Bszi.) 39. §-ának e) pontját (vö.: Alkotmány 50. § [5] bekezdés), a Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény (A továbbiakban: Ütv.) 5. §-a (2) bekezdésének b) pontját, mert a „törvény” tervezetét nem bocsátották szakmai-társadalmi vitára, közigazgatási egyeztetésre. A „törvény” tervezetének elkészítésébe sem az érdekelt szakmai-társadalmi szervezeteket és érdekképviselői szerveket, sem az érdekelt közjogi (közhatalmi jogosítványokkal rendelkező) jogalkalmazó szerveket (pl. a Legfelsőbb

⁵⁹ Vö.: A Legfelsőbb Bíróság észrevételei az új Polgári Törvénykönyv tervezetere II. Részletes észrevételek, Harmadik könyv: Családjog 3:101. § (ld.: www.legfelsobb.birosag.hu – Tájékoztató, 2007).

Bíróság elnökét, a legfőbb ügyészt és az Országos Igazságszolgáltatási Tanácsot [A továbbiakban: OIT]) nem vonták be, a „törvény” tervezetét nem küldték meg nekik véleményezésre. Tudomásom szerint a tervezetet „tárcakörözésre” sem bocsátották; mindössze egy szűk körű államtitkári értekezleten vitatták meg mielőtt a Kormány elé terjesztették.⁶⁰ A „törvény” tervezetével egyidejűleg nem készítették el, s így nem is küldték meg véleményezésre a végrehajtási jogszabály tervezetét sem.⁶¹

A bíróságokat, azok feladat- és hatáskörét közvetlenül érinti a „törvény” 3. §-ának (2) bekezdése, 12. §-ának (1)–(2) bekezdése (vö.: „törvény” 4–12. §§).

Az Alkotmány 50. §-ának (5) bekezdése szerint a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló törvény elfogadásához a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges (vö.: régi Jat. pl. 20. §, 28. §, és Bszi. 39. § e) pont megsértése).

b) A törvényalkotási folyamat egyes eljárási szabályainak betartása a törvény érvényességének az Alkotmány 2. § (1) bekezdéséből is levezethető jogállami követelménye (az eljárási biztosítékok következetes érvényesítése, a formalizált eljárási szabályok maradéktalan betartása a törvényhozási eljárásra vonatkozóan is – a jogállamiságból fakadó – alkotmányos követelmény).⁶² A demokratikus jogállam feltételezi a demokratikusan elfogadott eljárási szabályoknak megfelelő döntéshozatalt. Az eljárás eredményének – a döntésnek – a demokratikus legitimitását az eljárási szabályok feltétlen és maradéktalan betartása biztosítja.⁶³ A jogállamiság egyik alapvető követelménye, hogy a közhatalommal rendelkező szervek a jog által meghatározott szervezeti keretek között, a jog által megállapított működési rendben, a jog által a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket.⁶⁴ Jogalkotásra csak a jogbiztonság alkotmányos elvének megfelelően kerülhet sor. A jogbiztonság elve megköveteli, hogy a jogalkotás ésszerű rendben történjék.⁶⁵ Az Alkotmány 2. §-ának (1) bekezdése szerinti demokratikus jogállam megvalósulásának feltétele többek között: a hatalommegosztás elve; az elválasztott alkotmányos szervek együttműködési kötelezettsége; az elválasztott szervek eljárási és döntési autonómiájának, döntéshozatalának kölcsönös tiszteletben tartása; az Alkotmányra visszavezethető eljárási szabályok léte és betartása.⁶⁶ *„Amennyiben a demokratikus jogállam*

⁶⁰ Vö.: régi Jat. 31. § (1)–(2) bek.

⁶¹ Vö.: tv., pl. 1. § (1) bek., 6. §, 12. § (3) bek., 14. § (1)–(4) bek., 15. § (1)–(4) bek., 17. § (3) bek. c) pont

⁶² Ld.: 66/1997. (XII. 29.) AB hat., Indokolás III. 1.; 4/1999. (III. 31.) AB hat., Indokolás IV. 4.

⁶³ Ld.: 62/2003. (XII. 15.) AB hat., Indokolás IV. 2.3.

⁶⁴ Ld.: 56/1991. (XI. 8.) AB hat., Indokolás III. 1.; 66/1997. (XII. 29.) AB hat., Indokolás III. 1.; 4/1999. (III. 31.) AB hat., Indokolás IV. 4.

⁶⁵ Ld.: 8/2003. (III. 14.) AB hat. rendelkező rész 1., Indokolás III. 3.2.; 63/2003. (XII. 15.) AB hat., Indokolás III. 1.

⁶⁶ Ld.: 62/2003. (XII. 15.) AB hat., Indokolás IV. 2.

megvalósulásának ezeket a feltételeit megsértik, akkor az egyben az Alkotmány 2. § (1) bekezdésének a sérelméhez is vezet.” („az alkotmányos demokráciában érvényesülnie kell az elválasztott hatalmi ágak együttműködési kötelezettségének”, „az Alkotmányban szabályozott szervek alkotmányos jelentőségű hatásköreiket jóhiszeműen, feladataik teljesítését kölcsönösen segítve és együttműködve gyakorolják”,⁶⁷ „Az alkotmányos szervek együttműködése nélkül az alkotmányos demokrácia elképzelhetetlen”) A demokratikus jogállam feltételezi az egyes hatalmi ágak részére meghatározott hatáskörök és funkciók kölcsönös tiszteletben tartását és gyakorlásuk biztosítását.⁶⁸ „Az eljárási szabályok kivétel nélküli és feltétlen betartása a demokratikus jogállamiság alapvető követelménye. Az eljárási értelemben vett együttműködés azt jelenti, hogy az adott döntéshozatali eljárásban résztvevő minden szervezet, intézmény, közjogi méltóság korlátozás nélkül és zavartalanul élhet az eljárásban meghatározott jogaival, gyakorolhatja hatáskörét, és biztosan számíthat arra, hogy az eljárás minden résztvevője biztosítja és tiszteletben tartja az ő döntéshozatali jogosítványait.”⁶⁹

Ennek megfelelően, az Alkotmánybíróságnak meg kell semmisítenie a jogszabályt, ha a jogalkotási eljárás során olyan súlyos eljárási szabálytalanságot követtek el, amely a jogszabály közjogi érvénytelenségét idézte elő, illetőleg, amely másként nem orvosolható, mint a jogszabály megsemmisítésével.⁷⁰ Csak a formalizált eljárás szabályainak követésével keletkezhet érvényes jogszabály, csak az eljárási normák betartásával működnek alkotmányosan a jogintézmények.⁷¹ A jogállamiság és jogbiztonság elvéből fakadó eljárási garanciák alapvető jelentőségűek az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatósága szempontjából.⁷² A törvényhozási eljárás Alkotmányba foglalt rendelkezéseit nem lehet megkerülni, az feltétlen érvényesülést kíván. Az alkotmányos jelentőségű eljárási szabályok megsértése formailag érvénytelen (közjogi érvénytelenség) és illegitim döntést eredményez.⁷³ Az Alkotmányra visszavezethető eljárási szabályok sérelmével meghozott döntésnek nincs sem alkotmányos legalitása, sem demokratikus legitimitása.⁷⁴ („A népszuverenitás elvéből és a demokratikus jogállamiságból adódó alkotmányos követelmény,

⁶⁷ Ld.: 8/1992. (I. 30.) AB hat., Indokolás II. 4.; 36/1992. (VI. 10.) AB hat., Indokolás III.

⁶⁸ Ld.: 62/2003. (XII. 15.) AB hat., Indokolás IV. 2.2.; 63/2003. (XII. 15.) AB hat., Indokolás III. 1.6.

⁶⁹ Ld.: 62/2003. (XII. 15.) AB hat., Indokolás IV. 2.3.

⁷⁰ Ld.: 52/1997. (X. 14.) AB hat. rendelkező rész II. 5., Indokolás IV.; 50/1998. (XI. 27.) AB hat., Indokolás III. 1.; 39/1999. (XII. 21.) AB hat., Indokolás III. 7.; 38/2000. (X. 31.) AB hat., Indokolás II. 4.; 901/B/2006. AB hat. (2007. november 20.), Indokolás III. 1.2.

⁷¹ Ld.: 9/1992. (I. 30.) AB hat., Indokolás V. 3.

⁷² Ld.: 29/1997. (IV. 29.) AB hat., Indokolás IV. 1.1.; 30/2000. (X. 11.) AB hat., Indokolás III. 2.2.; 675/B/2001. AB hat. (2002. január 21.), Indokolás II.; 8/2003. (III. 14.) AB hat., Indokolás III. 3.2.; 63/2003. (XII. 15.) AB hat., Indokolás III. 1.

⁷³ Vö.: Alkotmány pl. 50. § (5) bek., Bsz. 39. § e) pont és Jat. pl. 20. §, 28. §.

⁷⁴ Vö.: 62/2003. (XII. 15.) AB hat., Indokolás IV. 5.

hogya a Magyar Köztársaságban közhatalom kizárólag demokratikus legitimáció alapján gyakorolható.”)⁷⁵ Ha bármely alkotmányi feltétel hiányzik vagy bármely, a közjogi érvényességet megalapozó követelmény sérül, a törvény egésze közjogi értelemben érvénytelennek tekintendő.

Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata alapján a törvényhozási eljárás Alkotmányban meghatározott szabályának megsértésével keletkezett törvényt közjogilag érvénytelennek kell tekinteni („a jogalkotás során elkövetett eljárási alkotmányértés önmagában megalapozza a törvény megsemmisíthetőségét”, „a súlyos eljárási szabálytalanság közjogi érvénytelenséget idéz elő”).⁷⁶

A régi Jat. (hivatkozott) rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyása eredményezheti a jogszabály alkotmányellenességének megállapítását.⁷⁷ „A jogállamiság részét képező döntéshozatali eljárási szabályok megsértése a döntés közjogi érvénytelenségét eredményezheti. Ellenkező esetben maga a demokratikus rendszer veszíti el legitimációját, hiszen a különböző társadalmi részérdekek megjelenítésére és összehangolására nem nyílik mód, így a konszenzus elérése eleve lehetetlen. Amennyiben pedig külön törvény ír elő konkrét és intézményesített véleménykérelmi kötelezettséget, akkor annak elmulasztása olyan, a jogalkotási eljárásban elkövetett súlyos szabálytalanságnak minősülhet, amely adott esetben a jogállamiság alkotmányos követelményét közvetlenül veszélyezteti, és a törvénytől módon alkotott jogszabály közjogi érvénytelenségét eredményezheti.”⁷⁸ („Az eljárási szabályok megsértésével megalkotott, formai hibás, s ezáltal alkotmányértő jogalkotás a törvény megsemmisítését eredményezheti.”)⁷⁹

c) Az Alkotmány 2. §-ának (1) bekezdésében foglalt „demokrácia” („demokratikus jogállam”) követelményébe beletartozik a régi Jat., a Bszi. és az Ütv. hivatkozott rendelkezései szerinti „meghallgatás” (megkeresés, bevonás: vélemény-, észrevétel-kikérés) kötelezettsége is; különben az – a véleménynyilvánítási jog szempontjából – tartalmilag teljesen kiüresedne. Ezért, ha a megkeresésre sor sem kerül, a jogszabály sérti az Alkotmány 2. §-ának (1) bekezdését, azaz alkotmányellenes. A vélemény-, illetőleg az észrevétel-kikérés kötelezettség nem a Kormány eseti döntésén, hanem törvényi előírásokon alapul.⁸⁰ A Kormány, illetve a tervezet előkészítője köteles

⁷⁵ Ld.: 30/1998. (VI. 25.) AB hat., Indokolás VII. 1.

⁷⁶ Ld.: 63/2003. (XII. 15.) AB hat., Indokolás III. 1.

⁷⁷ Ld.: pl. 352/B/1990. AB hat. (1990. szeptember 10.), Indokolás III.; 496/B/1990. AB hat. (1991. január 21.), Indokolás III.; 32/1991. (VI. 6.) AB hat., Indokolás V. 1.3.; 34/1991. (VI. 15.) AB hat., Indokolás II. 2.; 7/1993. (II. 15.) AB hat., Indokolás III.; 518/B/1996. AB hat. (1996. szeptember 3.), Indokolás 2. a) pont; 50/1998. (XI. 27.) AB hat., Indokolás III. 1.; 39/1999. (XII. 21.) AB hat., Indokolás III. 7.

⁷⁸ Ld.: 30/2000. (X. 11.) AB hat., Indokolás III. 2.2. Vö.: pl. régi Jat. 28. §, Bszi. 39. § e) pont, Ütv. 5. § (2) bek. b) pont.

⁷⁹ Ld.: 62/2003. (XII. 15.) AB hat., Indokolás IV. 3.2.

⁸⁰ Ld.: pl. régi Jat. 28. §, Bszi. 39. § e) pont, Ütv. 5. § (2) bek. b) pont. Vö.: 30/2000. (X. 11.) AB hat., Indokolás III. 2.3.

a törvényi rendelkezéseket betartva, a törvényekben feljogosított és pontosan megjelölt szerveket a normatervezet véleményeztetése végett megkeresni. A Kormány, illetve a tervezet előkészítője nem szabadulhat a véleményeztetés konkrét törvényi kötelezettségei alól. Mindezzel összefüggésben hangsúlyozandó: a törvények betartása és betartásuk biztosítása a Kormánynak az Alkotmány 35. § (1) bekezdés b) pontján alapuló általános kötelezettsége.⁸¹

A hivatkozott rendelkezések szerint a Legfelsőbb Bíróság elnökének, a legfőbb ügyésznek, a minisztereknek, az érdekelt országos hatáskörű szervek vezetőinek és az OIT-nek a szoros értelemben véve is közhatalmi közfeladatnak minősülő előzetes véleménynyilvánítása, észrevételtétele a jogszabályalkotás során fennálló közhatalmi jogosítványok (jogok) közé tartoznak; ezek gyakorlásának teljes meghiúsítása (összességében) a demokrácia és a jogállam (az alkotmányos rend)⁸² súlyos megsértését (semmibe vételét, „félre-tételét”) jelenti, amely az adott jogszabály – jelen esetben a „törvény” – közjogi érvénytelenségét eredményezi. A „törvény” a régi Jat., a Bszi. és az Ütv. kifejezett, hivatkozott rendelkezéseinek figyelmen kívül hagyásával került megalkotásra, ezért megállapítható és megállapítandó, hogy a törvényekben előírt véleményeztetési kötelezettség elmulasztása közvetlenül sérti a jogállamiság követelményét. Így a „törvény” az Alkotmánybírósnak a jogállamiság (Alkotmány 2. § [1] bekezdés) követelményére figyelemmel, formai alkotmányellenesség miatt (is) meg kellett volna semmisítenie⁸³ („... a jogszabály által kifejezetten és konkrétan megnevezett, egyetértési, illetve véleményezési jogkörrel rendelkező szervezetek – a demokratikus döntéshozatali eljárásban betöltött szerepük miatt az egyeztetési kötelezettség vonatkozásában – közhatalminak, így a jogalkotó számára megkerülhetetlennek minősülnek”).⁸⁴

Az Alkotmány 19. §-ának (2) bekezdése szerint az Országgyűlés a népszuverenitásból eredő jogait gyakorolva biztosítja a társadalom alkotmányos rendjét, meghatározza a kormányzás szervezetét, irányát és feltételeit; 35. §-a (1) bekezdésének a) és b) pontja alapján a Kormány védi az alkotmányos rendet, védi és biztosítja a természetes személyek, a jogi személyek és a jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek jogait, biztosítja a törvények végrehajtását; 37. §-ának (2) bekezdése szerint a miniszterek a jogszabályok rendelkezéseinek és a Kormány határozatainak megfelelően vezetik az államigazgatásnak feladatkörükbe tartozó ágait, és irányítják az alájuk rendelt szerveket. A Kormány és az előadó miniszter a szóban forgó eljárásban – a régi Jat., a Bszi. és az Ütv. hivatkozott szabályainak figyelmen kívül hagyásával – ezeket az alkotmányi rendelkezéseket is megsértette.

⁸¹ Ld.: 30/2000. (X. 11.) AB hat., Indokolás III. 2.3.

⁸² Vö.: Alkotmány 19. § (2) bek., 35. § (1) bek. a) pont, 50. § (1) bek., 51. § (1) bek.

⁸³ Ld.: 30/2000. (X. 11.) AB hat., Indokolás III. 2.3. Vö.: 9/1992. (I. 30.) AB hat., Indokolás V. 2. („Az Alkotmányban tételesen szereplő jogállam alapértékének sérelme önmagában is megalapozza valamely jogszabály alkotmányellenességét”).

⁸⁴ Ld.: 30/2000. (X. 11.) AB hat., Indokolás III. 2.1.

A „törvény” megalkotása során elkövetett súlyos eljárási jogsértések (egyebek mellett) mind a demokrácia, mind a jogállam (az alkotmányos rend) szempontjából elfogadhatatlanok, megengedhetetlenek (a régi Jat., a Bszi., az Ütv. hivatkozott normáinak megsértései az említett alkotmányi alapelvekbe, alkotmányi rendelkezésekbe⁸⁵ is kifejezetten ütköznek); azok közvetlen tartalmi alkotmányellenességre is vezettek.

A jogszabálytervezetek véleményezésével az említett szervek a mindenkori jogalkotó álláspontjától eltérő véleményt fogalmazhatnak meg, s a jogalkotót a jogszabálytervezetekenél figyelembe vett szempontoktól eltérő szempontok megfontolására készíthetik. Ezáltal e szervek – a hivatkozott jogszabályi rendelkezésekbe foglalt keretek között – ellensúlyát képezhetik a jogalkotónak. A jogalkalmazó szerveknek a jogalkotási folyamatra kiható tevékenysége tehát a hatalmi ágak megosztásának tényleges megvalósulását szolgálja. Ezért a jogszabálytervezeteknek az említett szervek által történő véleményezése, észrevételezése a hatalommegosztás elvének érvényesülését garantálja. (Az egyik hatalmi ág nem vonhatja el a másik jogosítványait.)⁸⁶ Mindez különös súllyal jelentkezik például akkor, amikor a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló törvény, amelynek elfogadásához az Alkotmány szerint a jelenlévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazata szükséges,⁸⁷ rendelkezik úgy, hogy az adott jogalkalmazó szerv megilleti a jogszabályok tervezetével kapcsolatos véleményezési jog,⁸⁸ illetve a másik hatalmi ág (a bíróságok) feladat- és hatáskörét is érintő jogszabály tervezetéről van szó.⁸⁹ Ilyenkor az említett eltérő-szempont-megfontolásra készítés lehetőségének kiemelt, nevesített, alkotmányos jelentőségű súlya van: különösen fontos, az Alkotmányból egyértelműen levezethető érdek fűződik ahhoz, hogy a másik hatalmi ág (pl. a jogalkotó, végrehajtó hatalom feje, illetve az Országgyűlés) számára kötelezően – a jogalkotóval szemben alkotmányjogilag is kikényszeríthetően – megismerhető legyen a jogszabálytervezettel érintett közjogi (bíróági) jogalkalmazó szerv véleménye. Ezen követelmény semmibe vétele alkotmányjogilag is tolerálhatatlan.

A Kormány, annak tagjai és az Országgyűlés is az Alkotmány hivatkozott rendelkezései⁹⁰ alapján kötelesek betartani a törvényeket; törvénytörő, rosszhiszemű eljárásuk a demokráciát, a jogállamot, az alkotmányos rendet súlyosan sérti (a hivatkozott eljárási szabályok sérelme az Alkotmányra visszavezethető).

A fentiek alapján – véleményem szerint – a „törvény” formailag érvénytelen volt, ezért azt emiatt is meg kellett volna semmisíteni.⁹¹

⁸⁵ Ld.: Alkotmány 2. § (1) bek., 36. §, 50. § (1) és (5) bek., 51. § (1) bek. (vö.: uo. 2. § [2] bek., 4. §, 7. § [1]–[2] bek.)

⁸⁶ Ld.: 28/1995. (V. 19.) AB hat., Indokolás II. 3. c) pont; 62/2003. (XII. 15.) AB hat., Indokolás IV. 2.1.

⁸⁷ Ld.: Alkotmány 50. § (5) bek.

⁸⁸ Ld.: Bszi. 39. § e) pont.

⁸⁹ Ld.: régi Jat. 28. §, Bszi. 39. § e) pont (vö.: Alkotmány 50. § [5] bek.).

⁹⁰ Ld.: Alkotmány pl. 19. § (2) bek., 35. § (1) bek. a) és b) pont, 37. § (2) bek.

⁹¹ Vö.: 154/2008. (XII. 17.) AB hat., Indokolás IV. 5.

A „törvény” tartalmi alkotmányellenessége

a) Az Alkotmánybíróság a fentiekben idézett, 1995-ben meghozott határozatában kimondta: „Két személy tartós életközössége megvalósíthat olyan értékeket, hogy az érintettek személyi méltóságának egyenlő figyelembevételére alapján az együttélő személyek nemétől függetlenül igényt tarthat jogi elismerésre. Az azonos elbánás mindig a jogi szabályozás tárgyát képező életviszonytól függően mérlegelendő; különös tekintettel arra, van-e szerepe a szabályozásban az együttélésből származó gyermeknek, vagy egy előző, illetve utólag kötött házasságnak, avagy magát a szoros személyes kapcsolatot értékeli-e a jog. Különösen a gazdasági életközösségből adódó vagyoni helyzet és juttatások; a hivatali összeférhetetlenség, illetve a hozzátartozókat érintő büntetőjogi könnyítések és szigorítások tekintetében nincs alkotmányos alapja annak, hogy ezek szabályai az azonos nemű személyek tartós életközösségére semmilyen esetben se terjedjenek ki. Éppen ellenkezőleg: ahhoz kell alkotmányos indok, hogy a szabály az életközösségben együttélők neme szerint különböztethessen”.⁹²

A testület megállapítása szerint: „A magyar jog számos rendelkezése elismeri az élettársi kapcsolatot, s arra részben a házastársakra, de nagyjából a hozzátartozókra is vonatkozó jogi szabályozást terjeszti ki. Az élettársi viszony egyetlen törvényi meghatározását a Ptk. 578/G. § (1) bekezdése tartalmazza. Eszerint »az élettársak – házasságkötés nélkül, közös háztartásban érzelmi és gazdasági közösségben együttélő nő és férfi«. Tény, hogy az élettársi viszony tipikusan férfi és nő között áll fenn, s a közfelfogás is ezt érti alatta. Az élettársi kapcsolat jogi elismerése azonban a házasság intézményéhez képest összehasonlíthatatlanul rövid múltra tekint csak vissza. A tényleges élettársi együttélést a bírói gyakorlat az ötvenes években kezdte elismerni, s a fontosabb kódexekbe 1961 és 1977 között vették csak fel. Az azonos neműeknek az élettársi viszonyhoz mindenben hasonló együttélése – a közös háztartásban együtt élés, az érzelmi, gazdasági és szexuális kapcsolat, az összetartozás minden vonatkozásban való vállalása harmadik személyekkel szemben – ma, ha nem is olyan tömegesen, de lényegében hasonlóan veti fel a jogi elismerés szükségességét, mint a terjedő élettársi viszonyok az ötvenes évek végétől kezdve. A különbség azonban az, hogy a jogállamban a probléma egyszersmind alapjogi kérdésként is felmerül, s az Alkotmánybíróságnak módja van ellátni kisebbségvédő feladatát. Az Alkotmány a házasságot, s nem az élettársi kapcsolatot részesíti kifejezett védelemben. Az élettársak külön, vagy azonos nemhez tartozásának kérdése a hátrányos megkülönböztetés összefüggésében jelentkezik”.⁹³

„Az azonos méltóságú személyként kezelés követelményével (Alkotmány 70/A. §) ellentétes, esetleges diszkrimináció elbírálása szempontjából döntő jelentősége van annak, hogy az élettársakat érintő jogi szabályozás a legkritább esetben vonatkozik csak

⁹² Ld.: 14/1995. (III. 13.) AB hat., Indokolás III.

⁹³ Ld.: uo.

az élettársakra; rendszerint felöleli a (közeli) hozzátartozók – a szabályozási tárgytól függően változó – bizonyos körét is. Az Alkotmánybíróság megvizsgálta a hatályos jogszabályokat, amelyek az élettársra nézve jogot vagy kötelezettséget állapítanak meg, s úgy találta, hogy ezekben az életviszonyokban általában nincs jelentősége annak, hogy az élettársi viszony különböző nemű személyek között áll-e fenn. Amikor ugyanis a jog az élettársi viszonyról a hozzátartozókkal egy sorban rendelkezik, a szabályozás indoka általában a formális családjogi kapcsolat alapján megdönthetetlenül vélelmezett, vagy ilyen formális kapcsolat híján – mint a jegyesek és élettársak esetén – a ténylegesen fennálló érzelmi és/vagy gazdasági kapcsolat. A hozzátartozók és élettársak nemének akkor lehet jelentősége, ha közös gyermekre vagy – ritkábban – egy másik személlyel kötött házasságra tekintettel történik a szabályozás. Ha ezek a kivételes esetek nem állnak fenn, az élettársat és a hozzátartozók tágabb körét felölelő szabályozásban önkényes, s ezért az emberi méltóság sérelme miatt az Alkotmány 70/A. §-ába ütköző megkülönböztetés az, ha a közös háztartásban érzelmi és gazdasági közösségben együttélő személyek közül az azonos neműekre a jogszabály nem vonatkozik. Sőt, a kérdéses jogszabályok akkor töltik be hiánytalanul céljukat, ha az ilyen kapcsolatra is kiterjednek. Az összeférhetlenségi szabályok (a gazdasági kamarai és szövetkezeti tisztségviselőktől a helyi önkormányzatok döntéshozó testületein keresztül a bíróságokig) hiányosak, ha az élettársi kapcsolat ismerveinek megfelelően együttélő, azonos nemű személyekre nem vonatkoznak. Azok az elvek, amelyek miatt a tanúvallomás és nyilatkozattétel megtagadható, a feljelentés és bejelentés elmulasztása nem szankcionálható, a nemtől függetlenül vonatkoztathatók bensőséges kapcsolatban álló személyekre. Ugyanígy a hozzátartozó sérelmére elkövetett bűncselekmény nem lehet enyhébb megítélésű azért, mert az »élettárs« nem különböző nemű. Azok a (szociális és társadalombiztosítási) juttatások, amelyek kizárólag az életközösség alapján járnak, nem függhetnek csakis az együttélők nemétől.”⁹⁴

Az Alkotmánybíróság kifejtette: „A törvényhozónak többféle lehetősége van arra, hogy egyenlő jogállást biztosítson a határozat szerinti élettársi viszonynak megfelelő kapcsolatban együttélő minden személy számára azokban a jogviszonyokban, ahol a párkapcsolatban együttélők neme szerinti megkülönböztetésnek nincs alkotmányos indoka. Ennek érdekében nemcsak az élettársak fogalmának a férfi és nő együttélésére való korlátozását törölheti a Ptk. 578/G. § (1) bekezdéséből, hanem az élettársakénak megfelelő jogállást az azonos neműek számára külön jogintézménnyel is biztosíthatja. (Ilyen intézmény a Dániában 1989-ben a homoszexuálisok számára bevezetett »bejegyzett társ kapcsolat«.) Az általános megoldás helyett a törvényhozó azt is megteheti, hogy az élettársakra vonatkozó szabályokat egyenként felülvizsgálja, s a rendelkezések hatályát ott, ahol a férfi és nő kapcsolatára való korlátozásnak nincs indoka, minden ilyen kapcsolatban élő személyre kiterjeszti. Az élettársak

⁹⁴ Ld.: uo.

hatályos jog szerinti fogalmát a Ptk. határozza meg. Ennek alkotmányellenessége nem bírálható el önmagában, hanem attól függ, hogy az elosztandó jogok és köteleességek szempontjából hasonló helyzetben lévő személyek között ezt az elosztást az emberi méltósághoz való jog tiszteletben tartásával, azaz a személyek egyenlőként kezelésével, mindegyikük szempontjainak hasonló körülményekkel, figyelemmel, elfogulatlansággal és méltányossággal való értékelése alapján végzik-e el. Az Alkotmánynak megfelelő helyzetet a törvényhozó a fentiek szerint úgy is megteremtheti, hogy az élettársi kapcsolat hatályos jogi fogalmát érintetlenül hagyja. Ezért az Alkotmánybíróság az élettársak fogalmának a Ptk. 578/G. § (1) bekezdésében szereplő meghatározása alkotmányosságáról és megsemmisítéséről nem döntött, hanem e tekintetben az eljárást 1996. március 1-jéig felfüggesztette. Ha az alkotmányellenes helyzetet a törvényhozó a megadott határidőig nem szünteti meg, az Alkotmánybíróság az utólagos normakontroll keretén belül számára nyitva álló lehetőséggel – a Ptk. élettársfogalmának alkotmányossági felülvizsgálatával, vagy az alkotmányossági vizsgálat kiterjesztésével az élettársi kapcsolatról rendelkező minden egyes szabályra – teremtheti meg az Alkotmánynak megfelelő állapotot. Hasonló eljárást alkalmazott az Alkotmánybíróság a 15/1993. (III. 12.) AB határozatban is (ABH 1993, 112.)⁹⁵

Az Alkotmánybíróság a 14/1995. (III. 13.) AB határozat rendelkező részének 3. pontjaként megállapította: „ellentétes az Alkotmánnyal, hogy azok a jogszabályi rendelkezések, amelyek az érzelmi, szexuális és gazdasági közösségben házasságon kívül együtt élő, és kapcsolatukat nyilvánosan vállaló személyekre nézve jogokat és köteleességeket állapítanak meg, csakis a Polgári Törvénykönyv fogalom meghatározása szerinti élettársi viszonyhoz fűznek jogkövetkezményeket”.

b) Véleményem szerint megállapítható, hogy a „jogalkotó” a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló „törvénnyel” a két ember közötti, házasságon kívüli életközösség Alkotmánybíróság által megvont határait – a taláros testület szerint elfogadható „külön jogintézmény” mellett is – igen nagy mértékben „feszegette”.⁹⁶ A „törvény” szerint ugyanis a „bejegyzett élettársi kapcsolat” szinte teljesen egyező joghatásokkal bír a házasság jogintézményének joghatásaival.

⁹⁵ Ld.: uo.; rendelkező rész 2. („Az Alkotmánybíróság a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény 578/G. § alkotmányellenessége vizsgálatára irányuló indítvány tárgyában az eljárást 1996. március 1-jéig felfüggeszti”). Vö.: 25/1996. (VII. 3.) AB végzés („Az Alkotmánybíróság jelen eljárása során megállapította, hogy a Kormány 1996 februárjában az Országgyűlés elé terjesztette a Ptk. módosítására vonatkozó törvénytervezetet, és azt az Országgyűlés 1996. május 21-i ülésnapján elfogadta [1996. évi XLII. törvény]. Megvizsgálva a törvényi szabályozást az Alkotmánybíróság úgy ítélte meg, hogy az új szabályozással – melynek következtében a Ptk. a záró rendelkezések között tartalmazza az élettársi kapcsolat fogalmának az ABh.-nak megfelelő meghatározását [Ptk. 685/A. §] – a törvényhozó eleget tett az ABh.-ban előírt követelményeknek, ezért az ABh. 2. pontjával felfüggesztett eljárást megszüntette”).

⁹⁶ Vö.: 14/1995. (III. 13.) AB hat., Indokolás II. és III.; 154/2008. (XII. 17.) AB hat.

Az Alkotmánybíróság kötelező⁹⁷ határozata szerint az egy férfi és egy nő életközösségét magában foglaló házasság jogintézménye az, ami kifejezett, nevesített alkotmányos védelmet élvez: „a magyar Alkotmány is, a férfi és nő közötti házasságot tartja értéknek, és azt védi”⁹⁸, „a hatályos magyar Alkotmány egy férfi és egy nő életközösségét tartja olyan értéknek, amely alkotmányos védelmet élvez”⁹⁹.

Nyilvánvalóan alkotmányellenes az a szabályozás, amely szerint az életközösség elnevezésében ugyan különbözik a házasságtól, de joghatásait (tartalmát) tekintve egyező azzal noha az életközösség alanyai azonos neműek.

Az alkotmánybíróági megítélés szempontjából, amelyre sor került,¹⁰⁰ véleményem szerint az a kérdés, hogy milyen tartalmú (terjedelmű), súlyú, számú joghatáskülönbség jelenti a határt a két intézmény, a házasság és a „bejegyzett élettársi kapcsolat” között.¹⁰¹

c) Nézetem szerint az azonos neműek „házasságát” biztosítani kívánó „törvényjavaslattal” kapcsolatban megfogalmazott 2.2. rész c) pontjában foglaltak irányadóak a kérdés helyes megválaszolásához. Ennek keretében hangsúlyozandók például:

A hátrányos megkülönböztetés tilalma¹⁰² nem azt jelenti, hogy az államnak el szabad ismernie, még kevésbé azt, hogy el kellene ismernie az emberhez nem méltó, ártalmas, rendetlen magatartást, azt, ami a józan észnek¹⁰³ ellentmond (önkényes), – például az azonos neműek szexuális kapcsolatát, életközösségét. Az pedig kifejezetten és kirívóan alássa a házasság intézményét, sérti az Alkotmány 15. §-át, ezért alkotmányellenes, ha az állam támogatja a homoszexuális kapcsolatot (pl. házassági és családjogi joghatással); az állam így önkényesen jár el, és ellentmondásba kerül sajátos kötelességeivel. (Az más kérdés, hogy az állam nem rendeli büntetni a homoszexuális magatartást.) Megjegyzendő: az államnak egyébként sem az élettársi kapcsolatot kell támogatnia, hanem a házasságot és a családot (Alkotmány 15–16. §, 67. §, 70/J. §).

A „törvény” általános indokolásában említett tendencia, az élettársi kapcsolatok növekedése szintén nem ok arra, hogy az állam – például a „bejegyzett élettársi kapcsolat” elismerésével, támogatásával – a házasság és a család intézményét alássa, tovább gyengítse, alapvető erkölcsi értékeket még inkább elhomályosítsa. Ellenkezőleg: a kedvezőtlen változások éppen azt indokolják, sőt kifejezetten szükségessé teszik, az Alkotmány 15. §-a alapján is megkövetelik, hogy az állam az Alkotmány 15. §-a által védett házasság intézményét még jobban támogassa, erősítse, védelmezze (a józan

⁹⁷ Ld.: régi Abtv. 27. § (2) bek.

⁹⁸ Ld.: 14/1995. (III. 13.) AB hat., Indokolás II.

⁹⁹ Ld.: 75/2007. (X. 19.) AB hat., Indokolás III. 3.

¹⁰⁰ Ld.: 154/2008. (XII. 17.) AB hat.

¹⁰¹ Ld.: 14/1995. (III. 13.) AB hat., Indokolás II. és III.; 154/2008. (XII. 17.) AB hat.

¹⁰² Ld.: Alkotmány 70/A. § (1) bek.

¹⁰³ Vö.: uo. 54. § (1) bek.

észnek ez felel meg). A szóban forgó szabályozás viszont a házasság és a család intézménye ellen hat, véleményem szerint sértette az Alkotmány 15. §-át (alkotmányellenes).

Mind a férfi és a nő, mind a gyermek – nemzetközi jogilag is védett – érdeke, egészséges fejlődése és egyenlő méltósága,¹⁰⁴ mind pedig a társadalom jövője és az emberi faj szaporodása, fennmaradása (a közjó és az igazságosság követelménye) azt kívánja, hogy az állam – miként az Alkotmányunk is megkövetelte – a házasság és a család intézményéhez fűzzön házasság- és családjogi joghatást, azaz ne az egyéb kapcsolathoz. Az ezzel ellentétes szabályozás sértette az Alkotmány 15. §-át (alkotmányellenes).

Az említettek mellett azt is fontosnak tartom hangsúlyozni, hogy a homoszexuális hajlamú emberekkel is tisztelettel, együttérzéssel és gyöngédséggel kell bánni; kerülni kell az igazságtalan, önkényes megkülönböztetés minden formáját. Ez azonban nem vezethet a homoszexuális magatartás jóváhagyásához, elismeréséhez, még kevésbé támogatásához, mert a kifejtettek szerint az súlyosan sérti a közjót (alkotmányellenes).

Véleményem szerint, a fentiek alapján a „törvényben” foglaltak sem voltak támogathatók.

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány Magyarország Alaptörvényének negyedik módosítása (2013. március 25.) kapcsán részletes kritikai elemzéssel, értékeléssel bemutatja a bejegyzett élettársi kapcsolat magyar állami szabályozásának alakulását, országgyűlési előzménnyel, alkotmánybíróági határozatokkal, s konklúzióval, arra is figyelemmel, hogy az alaptörvényi módosítás a törvényhozó és az Alkotmánybíróság mozgásterét növelte, s ez különösen is adja a téma aktualitását, a történelmi „pillanatot”.

Dr. Hátori Antal
egyetemi docens
Budapesti Gazdasági Egyetem

¹⁰⁴ Ld.: uo.; és 2.2. rész e) pont.